

Tartu Riiklik Ülikool
NSVLiidu Ajaloo Kateder

**Eesti sotsialistliku rah-
vuse kujunemisest**

Diplomitöö

Teostaja: U. Maripuu

Juhendaja: K. Siilivask

Tartu 1959

Sissejuhatus

Marxism-leninism õpetab, et rahvus-
küsimus kapitalismi perioodil on
osa kapitalismi küsimusest, osa pro-
letaarsest revolutsioonist. Kapitalist-
liku ühiskonna langemisele ja terra
ümberkujuumisele sotsialistlikus
ühiskonnaks kaasneb põhjalik rahvus-
line suhete ümberkorraldamine.

Kapitalismi tingimustes on rahvus-
küsimuse lahendamisel ülitamatus-
taustuseks kodanlike riivide põhi-
alus-erandus ja kapital. Kodan-
lus ei suuda lahendada rahvus-
küsimust, sest ta on eksploatatiiv-
klass, kellele on võõrad rahvaste va-
ba arengu huvid. Ja kui vahel rää-
gitakse neist huvidest, siis on see rah-
va petmiseks.

J. V. Stalin näitas, et kodanlikud

ja sotsialistlikud rahvused on ka, erinevad rahvuste tüüpi. Kodanlikud rahvused ja sotsialistlikud rahvused tekkinud ja baseeruvad erinevaid alustel. Nad erinevad üksteisest nii oma klassikoosseisult ja vaimult palgelt kui ka oma ühiskondlikult ja poliitilistelt huvidelt ja taotluselt.¹

Marksistliku rahvusteooria järgi on rahvus inimeste ajalooliselt kujunenud füüsilis ühtekuuluvus, mis on tekkinud nelja ühise põhiteguruse pinnal, ja nimelt: ühise keele, ühise territooriumi, ühise majandusliku ja ühise psüühilise laadi pinnal, kusjuures viimane avaldub rahvuskultuuri ühistes spetsiifilistes iseärasustes.²

Kodanliku rahvuste saatus on seotud kapitalismi saatuslega ja kapitalismi langemisega peavad niusugu-

¹ Stalin, J. V., Rahvusküsimus ja leninism, Teosed, 11. köide, lk. 333-334.

² Stalin, J. V., Rahvusküsimus ja leninism, Teosed, 11. köide, lk. 328.

sed rahvused näitelavalt lahunna. Uued, sotsialistlikud rahvused on arenenud ja kujunenud vanade kodanlike rahvuste pinnal, pärast kapitalismi kumutamist, pärast sotsialistliku ühiskondliku korra kehtestamist ja kindlustamist.

Töölisklass ja tema internatsionaalistlik partei on see jõud, mis ühendab neid uusi rahvusi ja juhib neid. Töölisklass ja töötava talurahva liit rahvuse raamides kapitalismi jäänuste likvideerimise sotsialismi võiduna ülesehitamise nimel; rahvusliku rõhumise jäänuste rahvuste ja rahvusvähenuste üheõiguse ning vaba arenemise nimel; natsionalismi jäänuste hävitamine rahvastevahelise sõpruse loomise ja internatsionalismi kindlustamise nimel; ühiskonnale kõigi rõhutud ja mittetäiõiguline rahvustega võitluses vallutuspoliitika ja vallutussõdade poliitika vastu, võitluses imperialismi vastu, - selline on nende rahvuste vaimne ja sotsiaalpoliitiline ilme.

Nüüguurid rahvusi tuleb kvali-

fitsurida kui sotsialistlikke rahvusi.¹

Uued, sotsialistlikud rahvused on palju monolütsenmad kui üheski kodanlik rahvus, sest nad on vabad lepitamatuist klassivastuoludest, mis lahutavad kodanlikke rahvusi.

Kapitalismieelsel ajajärgul oli Eesti majanduslikult killustatud. Pärast ei saanud maa eri osade vahel areneda küllalt tihedaid sidemeid. Kuid juba sellal tekkisid pikkamisi rahvuselementid. Oli kujunenud keel, mis võimaldas eestlastel üksteisest aru saada, samuti oli kujunenud ka ühtne territoorium ja oli kujunemas teatud kultuuriline ühtekuuluvus. Kuid eesti rahvas ei olnud majanduslikult koondunud üheks rahvuslikuks tervikuks. Ühtse majandusele kujunemine toimus koos kapitalismi arengu ja võidulipääsuga. Arenesid kaubandus ja liidmistud, kujunes rahvusliku turg, kasvasid linnad. Need tegurid lihvidesid eesti rahva majandusliku killustatuse ja liitsid ta

¹Stalin, J. V., Rahvusküsimus ja leninism, Teosed, 11. köide, lk. 334.

eraldatud osad ühens rahvuslikuks ter-
vikuks.

Eesti kodanliku rahvus kujunes väl-
ja XIX sajandi kolmandal veerandil,
mil kapitalistliku tootmisviisi saavu-
tas otsustava ülekaalu feodaalse toot-
misviisi üle. Kapitalismi arenemisega
arenes rahvuslik kultuur. Tekkis perioodi-
line eesti ajakirjandus. Arenes eesti kir-
jandus, sai alguse eestikeelne koolikir-
jandus, rahvuslik teater, muusika ja
kunst. Pärast kapitalismi võitu feoda-
lismi üle arenes rahvusliku kodanlus, ja
intelligents ja proletariaat. Kujunes
eesti rahvus oli aga äärmiselt rõhutatud
olukorras. Kohaliku balti-saksa aadel,
samuti tsaarivalitsus teostasid süü-
podpäriseorjusele ja rahvuslikule rõ-
humist. Sepärast omas ka tekkinud
eesti rahvuslik liikumine XIX sajandi tei-
sil poolil antifodaalse iseloomu ja sak-
sastase suuna. Eesti rahvusliku liiku-
mise tuumaks oli agraarküsimus. Talu-
rahva klassivõitlus 60-ndail aastail
ja rahvusliku liikumine olid omavahel
tihedalt seotud. Talupoegade stühilised
nõudmised ja võitlus mõjutasid tolle

aja esindlike haritlaste vaadete kujunemist ja nende väljaastumisi.

Rahvusliku liikumise Eestis oli rõhutatud rahvuse liikumise rahvusliku rõhumise vastu. Kuid aegamööda arenes rahvuses eneses klassivõitlus, mis lõhkus rahvusliku liikumise esialgse ühtsuse.

Eesti rahvastiku arv kasvas 720.000 elanikult 1863. aastal 985.850 elanikuni 1897. aastal.¹ Linnaelanikkond kasvas sealjuures kiiremini kui maarahvastik. Talurahva proletariseerumine lõi tööstuse arenemiseks vajaliku tööliste armee. 1860. aastast kuni 1890. aastani kasvas tööliste arv suurtööstuses 6300-lt 12.600-ni. 1894. aastaks oli Eestis juba 14.300 suurtööstustöölist.² Tööliste olukord Eestis oli raske, nad kannatasid raske ekspluaterimise all.

Eesti kodanlus kujunes ajaliselt hilja, Balti erikorra tingimustes. Majanduslikult nõrk ja poliitiliselt kogemusteta kodanlus ei julgenud alustada

¹ Eesti NSV ajalugu, Tallinn, 1957, lk. 228.

² Samas, lk. 230-233.

võitlust balti parunite vastu. Seoses klassivastuoludega eesti rahvas, hakanas rahvusliku kodanlus ohtu nägema kehtetalurahva ja proletariaadi liikumises. Separast hakanas eesti kodanlus keostööd otsima vene kodanlusega, et tugevdada oma positsione.

Kapitalismi võiduga feudalismi üle ei hävitatud kurvamist, vaid uus ekspluaterimise vorm asendati teise ekspluaterimise vormiga. Võitluse etteotsa, ekspluataatorite vastu, asus kõige revolutsioonilisen klass - proletariaat. XIX sajandi lõpul tõusis eestis töölisklassi streigiliikumine, kuid massilise poliitilise võitluseni veel ei jõutud, sest töölised olid alles nõrgalt organiseeritud ja eesti kodanliku ideoloogia avaldas proletariaadile kahjulikku mõju.

Sotsialismi ühendamine töölisklassimisega algas eestis XX sajandi algul. XX sajandi alguseks oli eestis juba 95 suur-tööstuslikku ettevõtet. 1901. aastaks oli vabrikutööhite arv tõusnud 26.000-ni, 1916. aastaks aga 50.000-ni.¹

¹ Лурич, В., Маамонн, В., Экономика ССР, Москва, 1955, стр. 24.

Tööstusproletariaat Eesti asus nüüd
revolutsioonilise liikumise etteotsa. Tek-
kisid esimesed marksistlikud ringid
Tartus (1893. a.), Narvas (1885. a.), Tallinnas,
Pärnus ja mujal, kuid need ei olnud
seotud veel prautilise tööliikumisega.
Sotsiaaldemokraatlike organisatsioonide
loomisel Eestis omab suurt tähtsust
M. J. Kaliniini revolutsiooniline tegevus
Tallinnas. Tema juhtimisel töötasid mark-
sistlikud ringid, millest baasil loodi
VSDTP Tallinna organisatsioon. 1904. aastal
moodustati VSDTP Tallinna Komitee.

Tööstuse küre areng ja suurtoöstus-
liku proletariaadi kasv loid soodsa
pinna revolutsioonilise liikumise tõu-
suseks Eestis. Tööliikumise elavnemine
Eestis oli seotud VSDTP töö aktiviseerumi-
suga. Eesti töörahva revolutsioonilist
võitlust, mis toimus tihedas koostöös ve-
ne proletariaadiga, juhtis kommunist-
lik partei. 1905.-1907. aasta revolutsiooni
päevil pidas Eesti töörahvas õlg-õla kõr-
val vene töölistega kangelaslikku võitlust
tsarismi kukutamiseks, võideldes sama-
aegselt ka rahvusliku rõhunnise likvi-
deerimise eest, rahvusliku kooli ja kul-

tuuri vaba arengu eest. Samal ajal tsaarivalitsus püüdis muuta kooli suureneva sovinismi propageerimise ja vähemushuvuste järkjärgulise assimileerimise vahendiks. Seda üsmärki tõostas ka vene keele kui kohustusliku õppekeele vägivaldse pealesurumisega. Baltisaanlaste püüdnud oli kooli kaudu tugevdada saasa kult. Rahvuslikud huvid ei püüdnud na eesti kodanlusele, kelle arvates kool pidi üsmätt muutuma kodanliku nationalismi juurutamise abinõuks.

Välisevate klasside rahvavaenuliku hariduspoliitika oli vastandlikud laiaade rahvahulkaade seisukohad. Töölisklass, talurahvas ja progressiivsem osa intelligentsist ei võinud leppida rahvusliku rõhumise poliitikaga. Ei lepitud na sellega, et rahvaenamikule oli tee kesk- ja kõrgemasse kooli sulitud. Sellest rahulolematusest kasvasi välja 1905. - 1907. aasta revolutsiooni ajal rahvahariduse demokratiseerimise nõue. Nõuti emakelle vabadust, demokraatlikku ja ilmalikku kooli.

27. - 29. nov. 1905. aastal üle-estili-

41

sel rahvaesindajate koosolekul Tartu
ülikooli aulas nõuti koolidele uuen-
damist, emakalse õpetuse viivitama-
tut sisseadmist. Enamus demokraat-
like kooliõpetajaid toetas neid nõud-
misi ja asus kohtadel neid otsuseid
prautiliselt ellu viima. Selle tulemusena
kehtestati paljudes koolides emakellne
õpetus ja mõnes ajaks suudeti katkes-
tada ka usuõpetuse õpetamine.¹

1906. aasta märtsis taastati küll
revolutsiooniline olukord, kuid massi-
lühumine ei vaibunud pärast esimest
lühüasaamist. Sepärast pidas tsari-
valitsus vajalikuks teha mõningad
järeleandmised. Kõikides algkoolides lu-
bati kahel esimesel õppeaastal õpeta-
da kõiki õppeaineid emakelles. Järgmis-
tel õppeaastatel pidi emakelles õpetata-
ma ainult usuõpetust.

See järeleandmine oli revolutsiooni
otse saavutus, mida rahvas ise kät-
te võitis. Kuigi emakellele antud õigu-

¹ Liim, A., Võitlus rahvahariduse demokraati-
seerimisest Eestis Esimese Vene revolutsiooni
perioodil, "Nõukogude Kool", Tallinn, 1955,
nr. 12, lk. 715.

12
sed olid väikesed, töid nad kooliellu
süüsi mõningaid kergendusi.

Reaktsioon sundis revolutsioonilised
jõud taanduma, kuid 1905. - 1907. aas-
ta revolutsioon karastas ja rikastas
kogemustega töörahvast edasiseks re-
volutsiooniliseks võitluseks.

Kuni x̄ sajandi alguseni koosnes eesti
rahvusliku kodanluse peamiselt külanoden-
lusest. x̄ sajandi alguse tööstuslik tõus
ja sõjakonjunktuuri tekkimine seoses esi-
mise maailmasõjaga soodustas tööstuse
arengut ja muutis antiivseks eesti linna-
kodanluse majandusliku tegevuse. Sõja
ajal kasvas kiiresti ka eesti kodanluse
jõueks, sest sõda osutus kasulikuks äriks.
Politiilistes küsimustes oli eesti kodanlus
aga passiivne. Püüdnuti omavalitsusas-
tuste taastlusega, mis oleks erindatud ka
eesti rahvusliku kodanluse. Seda näitab sel-
gi, et enne 1917. aastat oli ainult üks ko-
danliku partei, asutatud 1905. aastal - Ees-
ti rahvameelne eduerakond.

Oktoobrirevolutsiooni ettevalmistam-
ise ja läbiviimise perioodil teravnes
klassivõitlus. Pärast Vabuarirevolutsioo-
ni kasvas eesti kodanluse antiivsusvõit-

luses tööliiklasi vastu. Kodanlus asus
uute parteide rajamisele. 22. aprillil
1917. aastal toimus Tallinnas Eesti ta-
lurahva liidu asutamise, mida hil-
jem nimetati „maaliiduks“. 23. aprillil
1917. aastal toimus teise kodanliku
partei rajamine - Eesti radikaal - sot-
sialistide partei. Sellest kasvas hiljem
Eesti „töerakond“. Kõik need kodanli-
kud parteid püüdsid valulike luba-
dustega tõmmata töörahvast kodanlu-
se mõju alla.¹

Kodanlus ja tema parteid on ko-
danliku rahvuse peamiseks juhti-
vaks jõuks. Selleks, et saada rahvuse
juhtivaks jõuks tuli tööliiklasi lik-
videerida kodanliku parteide mõju ja
juhtiv osa, kukutada kodanlik kord
ja panna sellega alus uue rahvuse
tiibi, sotsialistliku rahvuse kujune-
misele.

¹ Moosberg, H., Eesti kodanluse kontrevolutsio-
nisonilistest tegevusest ja töörahva võitlu-
sest selle vastu sotsialistliku revolutsiooni
rahuliku arengu perioodil (märts - juuni algus
1917), Suur Sotsialistlik Outoobrirevolutsioon
Eestis (artiklite kogumik), Tallinn, 1957, lk. 29.

11

Kuue sotsialistlike rahvaste kujunemisele Nõukogude Liidus pani Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon, sealhulgas ka Eesti sotsialistliku rahvuse kujunemisele. Kuid see protsess katkes kodanliku korra taastamise tulemusena Eestis.

Kodanlike rahvaste likvideerimine ei tähenda rahvaste likvideerimist üldse. Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni tulemusena likvideeriti kapitalism, kuid vanade kapitalistlike rahvaste baasil tekkisid ja arensid uued sotsialistlikud rahvused. Sotsialistlike rahvaste formeerumise protsess on keeruline ja mitmekülgne, mis haarab rahvaste elu kõik poliitilised, majanduslikud ja ideoloogilised küljed.

Töö kirjutamisel toetusin nendes küsimustes Lenini seisukohtadele. Kasutasin koguteost „Сочинениями Сталина СССР“, vastavaid dokumentide kogusid ja nõukogude teadlaste lühimonograafiaid.

Käesoleva töö ülesandeks on anda ülevaade Eesti sotsialistliku rahvuse tekkedest Oktoobrirevolutsiooni ja

Eesti Tööraha Kogumuri aja järgul ning
tena kujunemiskäigust nõukogude või-
nu esimesel aastal 1940-1941, Suure
Tsamaasõja ja sellele järgnenud sot-
sialismi ülesehitamisperioodil Eesti NSV-s.

Töö esimeses peatükis „Eesti sotsialist-
liku rahvuse kujunemisest esimesel nõu-
kogude aastal ja Suure Tsamaasõja aas-
tail (1940-1945)“ annan ülevaate eesti
sotsialistliku rahvuse kujunemise el-
dustest ja alanud kujunemisprotsessist,
mis katkestati vägivaldselt kahel kor-
ral (esimesel korral kapitalismi ajutise
taasuhitamisega Eestis aastail 1920-1940
ja teine kord osaliselt 1941. aastal ala-
nud Sausa okupatsiooniga Eestis).

Teine peatükk „Eesti sotsialistliku rah-
vuse väljakujunemine sotsialismi täie-
liku ülesehitamise baasil Eesti NSV-s“
võimaldab näidata kuidas sees Eesti
NSV industrialiseerimise ja kollektivisee-
rimisega loodi sotsialismi majandusliku
baasi, likvideeriti antogonistlikud klassid,
kuidas sees toimunud kultuurirevo-
lutsiooniga tekkis uus, sotsialistlik in-
telligents, kes oli tulnud rahva rida-
dest. Sotsialismi täielik võit kõigil elu-

aladel tähendas sotsialistliku rahvuse - kahest sõbralikust klassist koosneva rahvuse täielikku väljakujunemist.

Suure Isamaaaja aastail (1940-1945)

1. Suure Sotsialistlik Otsobirevolutsioon - üht sotsialistliku rahvuse kujunemise eeldus

Suure Sotsialistlik Otsobirevolutsioon oli suuremas murrangus kogu maailma, kõigi 450 miljonit rahvaste - sealhulgas ka Eesti rahva ajaloo.

1917. aastal puhkenud tsarsuse maa-itsenäisõda, mis lõi kaasa "tõraka" tekkimisele, kiirendas revolutsiooni saadumist. 1917. aasta veebruaris kukutati tsarsuse demokraatlik revolutsioon taastatusele. Ka Eesti kaudu tsarsuse ja keisririigi murrangus ning kaotas Petrogradis oma reaktiivseid jõude. Valt-seele, Texas, kaevandite, Kõrgõzude, seid aga enamuse sotsialist - revolutsioonid ja meenimised, ka loomulikul niigi võimul kaevandite sotsialistlikud. Sotsialist - demokraatlik tsarsuse

I peatükk

Eesti sotsialistliku rahvuse kujunemisest esimesel nõukogude aastal ja Suure Isamaasõja aastail (1940-1945)

1. Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon — Eesti sotsialistliku rahvuse kujunemise eeldus

Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon oli suurimaks murranguks kogu maailma, kõigi NSVLi rahvaste seas ka Eesti rahva ajaloos.

1914. aastal puhkenud esimene maailmasõda, mis tõi kannatusi töörahvale, kiirendas revolutsiooni saabumist. 1917. aasta veebruaris kuuendas kodanlik-demokraatlik revolutsioon tsaarivalitsuse. Ka Eesti kukutati tsaarirežiim. Samal ajal moodustas vene kodanlus Petrogradis oma reaktiivse Ajutise Valitsuse. Tekkis kaksikvõim. Nõukogudes said aga enamuse sotsialistid - revolutsionäärid ja menševikud, kes loovutasid riigivõimu kodanlikule Ajutisele Valitsusele. Kodanlik-demokraatlik Veebuar-

18
revolutsiooni 1917. aastal purustas tsar-
rismi ja võimude tuli kodanlus. Muu-
tus poliitiline oluord maal, kuid
ei likvideeritud töörahva ekspluatari-
mist ega ka rahvuslikku rõhumist.
Kodanlik Ajutine Valitsus deklareeris
ainult sõnades rahvaste võrdsust ja
vabadust. Eesti rahvas lootis, et nüüd
vabaneakse rahvuslikust rõhumisest ja
sine keele kvaliteetumist õppekellena
ning asutustes asjaajamiskellena. Eesti
võeti koosolekutel ja paljudes asutustes
otsekohe kasutusele emakell. Estimaa
kubermangu ajutine komissar, endine Täl-
linna linnapea Poma kellas eesti keele
omavolilise kasutuslevõtmise asutustes ja
koolides.

Ajutise Valitsuse selline tegevus kutsus
sile üldise pahameele. 1917. aasta mais
toimusid hulgaliselt lastevanemate
koosolekud, kus nõuti emakellse õpetuse
kehtestamist koolides. Neid nõudmisi
toetasid ka bolshevikud.

Tallinna Töölise Sõdatite Saadikute
Nõukogu otusega saavutasid bolshevikud
26. mail 1917. aastal Poma tagandamise
kubermanguomissari kohalt ja esita-

sid nõudmise tunnustada eesti keel amet-
likuks keeleks. Bolševike ettepanekud pan-
di hääletusele ning Tallinna nõukogu
otsustas hääletenamusega tunnustada
eesti keel võrdõiguslikuks vene keelega.¹

Tallinna Tööliste Soldatite Saadiku-
te Nõukogu enervia-menshevistlik ena-
mus aga taandus oma otsusest Pos-
ka tagandamise kohta ja Poska sai
uuesti kubermangukomissariiks. Huid
hirmu rahvahulnade ees sundis süski
Ajutist Valitsust nõustuma emakelle
siseseadmisega Eesti rahvakoolides,
s.o. algkoolides. Et eesti õppekeele kasuta-
mist lubati algkoolides, siis hakati selle
siseseadmist nõudma ka täistes kooli-
des.

Ajutine Valitsus jätnas sedasama
väikerahvaste rõhumise poliitikat, mida
oli teostanud tsaarivalitsus. Tä ei mõel-
nudki anda neile tõelist autonoomiat.
Eesti kodanlus oli huvitatud, et va-
litsus suruks halastamatult maha
tööraha revolutsioonilise võitluse. Eesti

¹ Silkk, E., Bolševike võitlus eesti keele õiguste eest.
1917. a., „Kul ja Kirjandus“, Tallinn, 1958,
nr. 11, lk. 673.

kodanlikud natsionalistid püüdsid igati takistada revolutsiooni edasiare-
nemist ja säilitada kodanlikku kor-
da. Supärast saadsid nad ülls „au-
tonoomia“ loosungi ja hakkasid
taotlema, et Ajutine Valitsus kinni-
taks nende poolt väljatöötatud „oma-
valitsuse“ projekti. Kodanlik ajakir-
jandus Petrogradis ja Eestis hakkas
kõnema autonoomiast. Petrogradis
elunev Eesti kodanlus korraldas pea-
linna eestlaste koosolekuid, kus kõnel-
di autonoomiast, organiseeriti pealin-
na eestlasi võitluses „Eesti autonoomia“
est.

Autonoomia nimetust kasutas es-
ti kodanlus selleks, et ülls puhuda
oma üritust. Sellega püüti varjata
kodanluse võimutsenmist.

30. märtsil 1917. aastal kinnitas Aju-
tine Valitsus Eesti kodanluse poolt välja-
töötatud projekti. Seadus ilmus 30. mär-
sil Ajutise Valitsuse määrusena Eesti
kubernangu administratiivse juhti-
mise ja kohaliku omavalitsuse ajutise
korra kohta. Sellega ühendati Eesti alad
ühes rahvuskubernangus, mille es-

otsas sisis kubermangukomissar. Tema juures pidi nõuandva organina loodama kubermangu maanõukogu. Viimast tahtis kodanlus kasutada oma võimu kindlustamiseks.

Maanõukogu valimis määrustid oli antidemokraatlik ja kindlustas suga kodanluse esindajatele enamuse. Kubermangukomissar Poska kuulutas aprillis valimised välja 23-ndale maille. Valimised viidi läbi kirstustamisega, et bolševikel ei jääks aega valimiseks selgitustööks. Kubermangu maanõukogu valimistel, mida kodanlus hakkas hiljem nimetama „maapäevaks“, said kodanluse esindajad enamuse.

Eesti ja vene kodanluse koostööle vastasid bolševikud töörahva hulnade koondamisega relvastatud üllstõusuks.

Rahvusliku rõhumise hävitamiseks oli vaja hävitada kodanlik kord. Selle üllsande täitis Outoobrirevolutsioon.

26. out. saabus Tallinna teade Outoobrirevolutsiooni võidust Petrogradis.

26. out. pöördus Eesti maa Põjaline Revolutsioonikomitee rahva poole ülls-

22
kutsega, milles teatati, et temale kuulub kogu võim Eestis. Nii linnas kui maal tugines Sõjaline Revolutsioonikomitee tööliste, soldatite ja töötavate talupoegade toetusel. Eestimaal Sõjaline Revolutsioonikomitee bolshevik partei juhitud asus Otsobrirevolutsiooni võidu kindlustamiseks ja nõukogude võimu kehtestamiseks üle kogu Eesti.

Revolutsioonilise Sõjakoormitee volitusel võttis V. Kingisepp 26. out. üle kodanuse võimukeskuse - kubermanguvalitsuse.

„Ses on toimunud riigipöördega mina, Ajutise Valitsuse komisar Eestimaal kubermangus Ivan Ivani pg. Poska, andrin üle ja mina, Eestimaal Nõukogude Sõjarevolutsioonikomitee volinik Viktor Eduardi p. Kingisepp, võtsin vastu kogu Eestimaal kubermanguvalitsuse asjaajamise.

J. Poska

V. Kingisepp.

¹ Suur Potzialistliku Otsobrirevolutsiooni Eestis, Dokumentide ja materjalide kogumik, Tallinn, 1957, lk. 389.

(Edaspidi: Suur Potzialistliku Otsobrirevolutsioon Eestis).

Höismike ja kapitalistide kukutamise-
ga purustas Oktoobrirevolutsioon rah-
vuslik-koloniaalse rõhumise ja va-
bastas kõik rõhutatud rahvad Venemaa-
maal.

Nõunogude võim mis oma ole-
masole esimestest päevadest alates
järjekindlalt ellu märksitlik-lenin-
liku rahvuspolütika põhimõtteid.
Kuulutati välja Venemaa rahvaste
võrdsus ja suveräänsus, nende vaba
enestmääramise õigus kuni lahku-
loomiseni ja iseseisvate riikide mood-
ustamiseni.

Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolut-
sioon muutis põhjalikult ümber suht-
ed rahvaste vahel Venemaal. Revo-
lutsioon muutis rahvaste juhtiva jõu,
asundades kodanluse töölisklassiga. Tä-
pani aluse rahvaste majandusliku,+
ühiskondliku ja vaimse elu muutu-
misele sotsialismi suunas. See rahvaste
ühiskondliku-majandusliku ja vaimse
elu ümberkujundamine andis neile sot-
sialistliku iseloomu, nagu märkis Le-
nin, võttes kasutusse termini „sot-

sialistlik rahvus." ¹

Oktoobrirevolutsiooni ja nõukogude võimu kehtestamine loiid poliitilise aluse rahvaste sotsialistlikuks ümberkujundamiseks. Kodanluse ja teiste enespluataatorlike klasside võimu kukutamine ja proletariaadi diktatuuri kehtestamine kindlustasid Venemaa rahvaste ümberkujunemise sotsialistlikuks.

Sotsialistlike rahvaste formeerumise ja arenemise protsessi majanduslikuks aluseks oli kapitalistliku majandussüsteemi likvideerimine, tootmisvahendite muutumine ühiskondlikuks omadiks ja sotsialistliku majandussüsteemi loomine.

Sotsiaalseks aluseks rahvaste ümberkujundamisel meie maal oli tööliklassi lüt töötava talurahvaga. Kommunistlik partii oli nõukogude inimeste uute vaimsete ja moraalsete omaduste kasvatajaks.

Ideoloogiliseks aluseks oli marksistlik-

¹ Lenin, V. I., Kokkuvõtte diskussioonist enesemääramise küsimuses, Teosed, 22. köide, lk. 314.

leninlik töölisklassi internatsionaalne
ideoloogia.¹

Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon
likviduris tsaari-Venemaa kui rah-
vaste vangla, vabastades väikerahvu-
sed rahvuslikust rõhumisest ja eks-
pluaterimisest. Rahvuste vahel hakkasid
arenema sõbralikud suhted.

Kohe pärast revolutsiooni võitu
hakkasid eesti töölised ja töötavad ta-
hupojad bolševike juhtimisel ellu viima
Nõukogude valitsuse dekreete, rajama sot-
sialistliku ühiskonna alusmüüre. Esma-
kordselt ajaloos võis hakata eesti rahvas
rajama oma rahvusriiki. Nii tagas
Oktoobrirevolutsioon tingimused ka eesti
sotsialistliku rahvuse kujunemiseks.

Leninliku maadekreedi alusel kon-
fiskeeriti parunite ja teiste mõisnike
maad, kaotati ära kõik mõisnike ja aad-
li usõigused ja üldse seisuste vahed, seati
sisse tööliste kontroll tootmise ja jaota-
mise üle, tehti lõpp igasugusele rahvus-
likule survele, mis valitses eestis tsaari-
võimu ja Ajutise Valitsuse ajal.

¹Сосиалистическое учение В.И. Ленин, Москва, 1955,
lk. 22.

26

Eesti keelele täie eluõiguse andmine meie maal sai toimuda alles Oktoobrirevolutsiooni tulemusena. Nõukogude võimu üheks esimeseks asteks oli „Venemaa rahvaste õiguste deklaratsioon“. See ajalooline dokument avaldati otsekohe ka eesti keeles. „Venemaa rahvaste õiguste deklaratsioon“ kuulutas välja kõigile Venemaa rahvastele, sealhulgas ka eesti rahvale, täieliku üheõiguse. Asudes „Venemaa rahvaste õiguste deklaratsiooni“ ellu viima, alustasid bolševikud Eestis eesti keele täieõiguslikkus muutmisega. Kõik nõukogude võimu dekreedid ja määrused tehti teatavaks ja kättesaadavaks eesti keeles. Kõigis ametiasutustes võeti kasutusele eesti keel. Alles niind sai eesti keel täieliku õiguse õppe- ja ajavaajamiskeelena.

Eestimaa Nõukogude Töitevõimude otsusega 16. mär. 1918. a. seati seaduslikus korras Eestis sine eestikeelsele ajavaajamine ametiasutustes. Praktiliselt teostati seda põhimõtet juba varem. Otsus üteldi:

„a) Kõiki Eesti piirides asuvaid ametikohti kohustada eestikeelseid kirjaseid ja dokumente vastu võtma ja samas keeles nende peale vastama.

24

b) Ametikohtadele, peale sõjaväeliste, ette kirjutada, et kõik ametnikud tingimata Eesti kult peavad oskama, väljaarvatud vriteadlased." ¹

Koolides sai õppekelleks emakeel. Nõukogu võim võttis kohe tarvitusele abinõud Eesti töörahva hariduse ja kultuuri toetamiseks. Asuti nõukogu teatri loomisele, kinode nationaliseerimisele, demokraatiseeriti kool, korraldati koolide ja õpetajate tööd. Koolides kaotati õppemaks, tõsteti õpetajate palku. Kultuurivarad, arhüüvid, muuseumid võeti rüügi kaitse alla. Nii võttis Tallinna Töölise ja Sõjaväelaste Saadikute Nõukogu 2. jaan. 1918. a. vastu otsused teatrite ja kinode nationaliseerimise ning rahvaühikoolidele toetuse andmise küsimuses. Selles otsuses märgiti: „Nõukogu pooldas põhimõtteliselt kõigi Tallinna teatrite ja kinode konfiskeerimist ja otsustas selle küsimuse läbitöötamise ja ellurakendamise panna Täidesaatvale komiteele." ²

¹ Suur Socialistlik Entsüklopeediline Eesti, lk. 686-687.

² Samas, lk. 558.

19. jaan. 1918. a. võttis Tallinna linna-
valikogu vastu otsuse õppemaksu kao-
tamise kohta koolides:

„ 1. Kõikides linna poolt ülalpidava-
tes koolides õppemaks ara kaotada.

2. Koolide ülalpidamise kulud ise-
äraliselt linna jõukate klasside poolt
pandavatelt maksudest katta.

3. Selle uue maksu läbiviimiseks
linnavalitsust kohustada kohe samme-
sid astuda.“¹

Kool, mis varem oli kodanuse ja mõis-
nike teenistuses, muutus nüüd kättesaa-
davaks töörahva lastele.

Lenin jälgis tähelepanelikult uute
ühiskondlike suhete võrseid certis ja rõ-
hutas, et siin tuleb arvestada kohalike
isärasusi. Ta kirjutas: „... On arusaadav,
et ileminke sotsialismile Eestimaal, sellel
väikesel, täieliku kirjaoskusega maal, mis
koosneb põllumajanduslikest suurmajaj-
ditest, ei saa sarnaneda ileminikuga sot-
sialismile peamiselt väikekodanlikul maal,
nagu seda on Venemaa.“²

¹ Suur Sotsialistlik Entsüklopeediline Eestis, lk. 634.

² Lenin, V. I., Kolmas Ülevenemaaline Nõukogu-
de kongress, Teosed, 26. köide, lk. 421.

Oma kõnes transpordilise ülevõtmise-
 lise raudteetöölise kongressil 26. jaan.
 1918. a. ütles Lenin: „... Väikesel naabruses-
 arvul Eesti maal, kus rahvas on kirja-
 oskaja, tuli neil päevil kokku sulaste
 kongress, valis oma esindajad, kes võt-
 sid endi kätte kõik kultuurised ma-
 jandid. See on ülemaailmse tähtsusega
 pööre. Sulased, kes kapitalistlikus majan-
 duses süüdis sotsiaalse redeli alumisel
 pulgal, võtavad arvele need majapidam-
 nised.“¹

Samal ajal, kui eesti töörahvas bolševike
 partei juhtimisel oli alustanud hoogsalt
 sotsialistlikku ülesehitustööd, upitsesid eesti
 kodanlus ja balti parunid plaane Eesti vab-
 damiseks Nõukogude Venemaast. Seda eesmärki
 teenis ka kodanlik nn. iseseisvuse loosung.

Eesti iseseisvaks kodanlikuks vabariiki-
 giks kuulutamine – see oli eesti kodanluse
 poliitika viimane sõna pärast Gutsovri-
 revolutsiooni võitu. Kodanlus piirdis
 sellal oma propagandas aja kujutada
 nii, nagu hoiaks iseseisvus ära pea kohal

¹ Lenin, V. I., Ülevõtmeline transpordiline raud-
 tulaste kongress, Teosed, 26. köide, lk. 455.

rippuva Sausa okupatsiooni ohu. Kui sõja-
sht lähenes Eestile 1917. aasta septembris,
ei tulnud kodanlusele veel mõttesegi
iseseisvuse järele haarata, sest töörahva
revolutsiooni lained ei löönud kodanlu-
sele veel üle pea. Kuid vastukaaluks Eesti
tööraha võimude maasmapanekule tõstis
kodanlik Maapäev iseseisvuse lipu üles.

Iseseisvuse mõte tekkis Eesti töörahva
ja Eesti kodanluse vahelise klassivõitluse
tules. Separatsiooni ei võinud „Eesti iseseisv
vabariik“ muud olla kui kodanliku vastu-
revolutsiooni lipukiri ja võitlusviis.¹

Eesti „iseseisvus“ pidi tähendama Vene-
maast lahkulöömist ja erapooletu kodan-
liku rüügi asutamist. Eesti töörahvas ja
bolševikud ei võinud hakata võitlema
kodanliku iseseisvuse lipu all, see tähen-
das töörahvale ahelaid.

Pärast Oktoobrirevolutsiooni võitu ja rah-
vusliku rõhumiise likvideerimist pidas Eesti
kodanlus koos balti-sausa mõisnikega plaan-
ne, kuidas välismaise sõjalise interventsiooni

¹ Kõngisepp, V., Kellele iseseisvus, kellele ühe,
Tallinn, 1946, lk. 16.

abil Eesti Venemaalt lahti kiskuda ja taastada kodanlik kord Eestis. Kodanlus ja mõisnikud lootsid uelkõige Eesti okupeerimisele Saksamaa poolt. Eesti „isissuse“ väljakuulutamise vastas tolgjal ka Sausa imperialismi plaanidele, et Saksa okupatsiooniväed Eestisse saata „isissuse“ Eesti palvel. Eesti nationalistlik kodanlus sidus end välismaise interventsiooniga ja 4. märtsil 1918 okupeerisid saksa imperialistide väed kogu Eesti. Nõukogu devalitsemisaparatuur hävitati täielikult

Revolutsiooni tagajärjel Saksamaal avanes Nõukogudemaal võimalus alustada võitlust okupeeritud maade vabastamise eest, sealhulgas ka Eesti vabastamise eest Sausa imperialismi ikuust. Eesti vabestamiseks hakati koondama Punaarmee Eesti väeosi. Punaarmee väeosad vabastasid Eesti alalt täielikult neli maakonda: Viru-, Valga-, Võru- ja Tartumaa, osa Viljandi-, Pärnu-, Järva- ja Harjumaa.

Pärast Sausa okupatsiooni kokkuvarisemist, tuginedes välismaisele sõjalisele interventsioonile, läks kodanlusele korda Eestis ajutiselt võinud enda kätte haarata, kuigi Ida-Eestis kehtis lühikest aega veel Ees-

ti Töörakva Kommuni võim.

29. novembril 1918. aastal kuulutati vabastatud Narvas välja Eesti Nõukogude Vabariik - Eestimaa Töörakva Kommun. 7. det. 1918. aastal võttis Venel NF SV Rahva-komissaride Nõukogu vastu dekreedid sõltumatu Eesti Nõukogude Vabariigi tunnustamise kohta. Jälle avanes võimalus nausti sotsialistliku rahvuse kujunemiseks.

Eesti Töörakva Kommuni Nõukogu asus kiiresti oma riigiaparaadi loomiseli, sotsialistliku majandus- ja kultuuri-elu korraldamisele. Kehtestati väliskaubanduse monopol. Parandati töötajate palga- ja korteriolusid. Kool vabastati kiriku mõju alt. Kirik eraldati riigist.

Eesti Töörakva Kommuni territooriumil, Eesti idaosas, korraldati õppetöö enamikes. Alustasid tööd ka tööliste klubid, lugemistoad ja lutsoriiumid. Eesti keeles ilmus rida marksismi-leninismi klanikute töid. Anti välja ajalehti „Edasi“ ja „Töeline“. Rida ajalehti ilmus ka maakondades.

Paljud dokumendid näitavad, millist laialdast organiseerimistööd tegi Eesti Töörakva Kommuni valitsus uue sot-

sialistliku elu ülesehitamisel.

29. det. 1918. aastal informeeris Eesti Tööraha Kommuuni esindaja Moskvas järgmiselt VSRV Rahvasajade Rahvakomissariaati Nõukogude Eesti valitsevast olukorrast:

"... Tseloomustav on uus kujukas nähtus: absoluutselt kõigis riiklikes ja ühiskondlikes asutustes kostab Eesti kul. On näha, et nõukogude võim, vües asjaajamises sine emakule kohustuslikkuse, muutus Eesti rahvale lähedaseks ja omaseks."

Samal ajal, kui Eesti vabastatud territooriumil taastati nõukogude võim, pidasid töötajad vabastamata rajoonides võitlust kodanliku diktatuuri vastu. 1918. aasta lõpuks kujunes kodanluse olukord katastroofiliseks. Punaarmee lähenes Tallinnale. Eesti kodanlike nationaliste kõik lootused olid seotud Eesti okupeerimisega Entente'i sõjavägede poolt. Välismaised imperialistid organiseerisid

¹ Eesti Tööraha Kommuun, Dokumentide ja materjalide kogumik, Tallinn, 1958, lk. 85.

Eestis interventsiooni puumiselt võõraste jõududega. Nad saatsid relvastust ja varustust eesti, vene ja saksa valgekaartlastele. Jaanuari algul 1919. aastal asusid valgete väed Eestis pealiturungile. 19. jaanuaril taandunud Punaarmee osad Narva jõe taha. Kogu Eesti muudeti Nõukogude-vastase interventsiooni platstarmiks. Eesti töörahvas aga võitles rahu eest Nõukogude Venemaaga, mis ähvardas imperialiste sõjalise platstarmi kaotsiminekuuga. Kuigi Entente'i sõjanõukogu sisuliselt kogu aeg rahulepingu sõlmimise vastu, sundisid tööliklassi võitlus ja rahulolematuse kodanlikus armee eesti kodanluse alustama rahuläbirääkimisi Nõukogude Venemaaga. Rahuläbirääkimised lõppesid Tartus 2. veebruaril 1920. aastal rahulepingu allakirjutamisega. Rahu tulemusena langes Eesti välja Lääne imperialistide poolt organiseeritud Nõukogude-vastast interventsioonist. Kuid eesti töörahval ei õnnestunud perimehiks saada oma maal. 20 aastat oli Eesti kohalike kodanlike nationalistide ja inglise-ameerika kapitalistide surve all. Kapitalismi ajutine taastamine ees-

tiis katkestas vägivaldselt ära alanud
esti sotsialistliku rahvuse kujunemise
protsessi. Eesti töörahvas aga jätkas võit-
lust oma vabaduse eest.

Oktoobrirevolutsioon tõi kaasa põh-
jalikud muudatused meie maa töö-
tajate kultuurilises elus ja ideoloogias.
Nõukogude võim kehtis pärast Oktoobri-
revolutsiooni Eestis küll lühikest aega,
neli ja pool kuud, Eesti Töörahva Kom-
muun kuus kuud, kuid siin tehti ära
suur ja loov töö rahvavõimu orga-
niseerimise ja kindlustamise alal, sot-
sialistliku majanduse mündamendi ja
sotsialistlike suhete rajamisel.

Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolut-
siooni võit tõi eesti rahvale vabanemi-
se rahvuslikust rõhumisest. Eesti rah-
vas saavutas vabaduse ja riikliku is-
seisvuse. Sellega tagas Oktoobrirevolutsioon
tingimused ka eesti sotsialistliku rah-
vuse kujunemiseks.

Suure Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon
oli eelduseks eesti sotsialistliku rahvuse
kujunemisele. Kuigi nõukogude võim eksis-
teris Eestis lühikest aega peale Oktoobri-
revolutsiooni võitu, kasutati selle koge-

musi hiljem. Pärast nõukogude võimu kumutamist Eesti jäi nõukogudele võim püsima Nõukogude Venemaal, kus arenes edasi ka Eesti sotsialistlik kultuur. Nõukogude Venemaal evakueerunud kui ka seal varem elanud eestlaste hulgas. Ilmusid eestikeelsed ajalehed, tegutses edasi Eesti Tööraha Kommuuni ülikool, mis oli asutatud Petrogradis 1919. aasta märtsis.

Pärast nõukogude võimu taastamist 1940. aastal, pöördusid evakueerunud tagasi Eestisse, kus algas uuesti Eesti sotsialistliku rahvuse kujunemise protsess.

2. Eesti sotsialistliku rahvuse kujunemisest eimesel nõukogude aastal (1940-1941)

Eesti isoleerimine Nõukogude Venemaast
asetas ta sõltuvusse lääneriikidest. Nõuko-
gude võimu likvideerimine katkestas aga
kaheks aastakümneks ka Eesti sotsialistliku
rahvuse kujunemise.

Eesti kodanlus, kartes jääda silm silma
vastu töörahvaga, otsis teetust välismais-
telt imperialistidelt, oli neile kuulikas nii
poliitika kui ka majanduse alal. See tõi
kaasa majandusliku sõltuvuse. Suur osa
tehaseid ja vabrikuid, nagu vagunitehitus-
tehas „Dvigatel“ jt. jäid seisma. Järske töös-
tustoodangu vähenemine tõi kaasa tööliste
üldarvu kahekordse vähenemise. Põlevkivi-,
betonimendi-, tselluloosi-, paberi- ja tekstiilitöös-
tuses omas väliskapital valitseva osa. Välis-
maine kapital orjastas Eestit mitmesuguste
laenuodega. Peale selle laenus Eestil suur võlg
temale osutatud „abi“ust välismaise sõ-

jalise interventsiooni ajal. Töölise palu ko-
danlikus Eesti oli uus madalamast Eu-
roopas.

Parem ei olnud ka töötavate talu-
poegade olukord. Eesti talupoegade ma-
janduslikku olukorda halvendas veel
sõltumus välisturust ja monopolide või-
musemine.

Eriti selgesti ilmusid ja teravnesid
niiid klassivastuolud eksploatatavate
ja eksploatatorite vahel. Eesti kodanlus oli
muutunud palju reaktioonilisemaks kui
enne Oktoobrirevolutsiooni. Tööraha poliiti-
line teadlikkus oli aga Oktoobrirevolutsiooni
tulmusena kavanud. Töörahas rikastus klas-
sivõitluse kogemustega ja sai selgesti aru oma
klassihuvidest. Eesti kodanlik rahvas jagu-
nes sellal eriti selgesti kaheks vastandlikuks
keriks. Nende vahel toimus pidev klassivõit-
lus. Töötavaid massid, kes olid huvitatud nõu-
kogude võimu taaskohetamisest Eesti, juh-
tis Kommunistliku partei. Kommunistliku par-
tei juhtimise all kasutas sidemete loomises
töötajatega nii legaalseid kui ka illegaalseid
vahendeid. Illegaalne ajaleht, "Kommunist"
omnes suurt autoriteeti tööliste hulgas. Aas-
tail 1920-1924 oli ka enamuse ametiühin-

guid Eesti Kommunistliku partei mõju all. 1924. aastal klassivõitlus hakkas kasvama avalikuks relvastatud võitluseks. 1924. aastal detsembris toimus relvastatud üllatõus Tallinnas. Kuid see katse nõukogude võimu taastada suruti sekord veriselt maha.

Võitlusnõukogude võimu taastamisest sai Eesti töörahvas innustust Nõukogude Liidu edusammudest sotsialismi ehitamisel. Rahva survel oli kodanlik valitsus sunnitud 1939. aastal sõlmima Nõukogude Liiduga vastastikuse abistamise pakti. Kuid seda pakti ei mõeldudki täita. Eesti töötajad, kes võitlesid kommunistliku partei juhtimisel Eesti tõelise isesisuse, rahvusliku suveräänsuse ja nõukogude võimu taastamisest, kukutasid 1940. aastal kodanluse võimu. Eesti kehtestati proletariaadi diktatuur. Eesti sotsialistliku rahvuse kujunemise protsess algas uuesti.

1940. aasta sai Eesti rahva elus ajalooliseks aastaks. 21. juunil 1940. aastal kuulutati Eesti nõukogude sotsialistlikuks vabariigiks. NSV Liidu Ülemnõukogu VIII istungjärgus, kuulanud ära Eesti rahva esindajate palve, otsustas 6. aug. 1940. aastal: võt-

ta Eesti vastu Nõukogude Liidu koossisu. Poliitiliste, majanduslike ja kultuuriliste sidemeti taastamine eesti ja teiste Nõukogude Liidu rahvaste vahel avaldas Eesti-le soodustavat mõju. Klodus tööpuudus. Võeti vastu seadus, millega kogu maa Eestis kuulutati kogu rahva ihisvaraks. Võeti vastu seadus suurtoöstuse ja pankade nationaliseerimise kohta. 25. aug. 1940. aastal sai Eesti NSV uue konstitutsiooni, mille järgi ta kuulutati tööliste ja talupoegade sotsialistlikuks riigiks, kus kogu võim kuulus nõukogudele.

Esimeseks otsustavaks sammuks eesti kodanliku rahvuse ümberkujuinemisel sotsialistlikuks oli rahvuse poliitilise organisatsiooni muutmine - kodanliku korra ja rügi asendamine nõukogude korra ja rübiga. Edasi toimus majandus - kultuuri elu ümberkorraldamine, mille tagajärjel hakkas otsustavalt muutuma rahvuse klassikoosis.

Koos uue riigiaparaadi loomisega viis nõukogude võim läbi pankade, vabrikute, tehaste, transpordi, kaubandusettevõtete ja suurte elumajade nationaliseerimise. Sotsialistlike tootmissuhete kahts-

41

tamisega vabanes Eesti tööstus jäädavalt kapitalistlikule ühiskonnale omastest vastutlustest ja perioodilistest majanduskriisidest. Sotsialistlike tootmissuhete kehtestamisega Eestis asus jõusse sotsialismi põhiline majandusseadus ja muutus tootmise eesmärk. Kapitalismi tingimustes valitsev konkurentsi ja tootmise anarhia seadus asendus rahvamajanduse plaanipärase arenemise seadusega. Pärast nõukogude võimu taaskihtestamist 1940. aastal hakati Eesti tööstust arendama ühtse riikliku plaani alusel. Eesti tööstuse arengule aitasid kaasa Nõukogude Liidu rasketoostus, liiduvabariikide koostöö ja vastastikune abi. Uued majanduslikud tingimused loid võimalused Eesti NSV kiiretempoliseks industrialiseerimiseks ja looduslike ressursside ärakasutamiseks. Eestis ei olnud vaja arendada kõiki tööstusharusid, sest teda abistasid vennasvabariigid, kes olid juba varem asunud sotsialismile. Eestis hakati arendama neid tööstusharusid, milles olid kohapeal kõige paremad eeldused. Eritist tähelepanu osutati põlevkivitööstusele ja masinaehitusele kui rasketoostuse põhialusele.

juba nõukogude korra esimesel aastal
 rakendati läie koormusega tööle kaevan-
 dused ja masinaehitustehased. Masina-
 ehitustehases „Punane Krull“ suurenes töö-
 liste arv ühe aasta jooksul kahe korda.
 Tööstusettevõtted „Hreenholmi Manufaktuur“
 ja „Balti Manufaktuur“ läksid üle kahe
 vahetusega tööle. Lasti käiku terve rida
 varem sünnud tööstusettevõtteid. Töölise
 arv tööstuses tõusis 1940. aasta lõpuks 23 tu-
 hande inimese võrra.¹ Tootmisvahendeid toot-
 va metallitööstuse toodang kasvas ligi kahe
 korda.

Esimene riiklik aastaplaan, mis koosta-
 ti 1941. aasta kohta, nägi ette kõigi tööstusha-
 rude kiire arengu. Kui võrrelda 1941. aasta
 tootustoodangu plaani näitajaid kodan-
 liku eesti tööstuse näitajatega 1938. aastast,
 mis oli suhteliselt kõrge konjunktuuriga aas-
 ta, siis selgub, et 1941. aasta plaan ületas
 1938. aasta taseme põlevkivitoodangu alal
 1,8 korda, elektrienergia tootmise alal 1,3
 korda, vineeri tootmises 1,5 korda, puuvilla-
 se riide tootmises 1,7 korda ja villase riide
 tootmises 1,5 korda.²

¹ Eesti NSV ajalugu, Tallinn, 1957, lk. 527.

² Kull, G., Eesti NSV tööstus ja transpordi edusam-
 mud, Tallinn, 1955, lk. 6.

1941. aasta plaani täitmine toimus edukalt ja oli loota aastaplaani ületamist, kuid Saksa kallaletung Nõukogude Liidule 1941. aasta suvel katkestas meie rahuliku sotsialistliku üheshitustöö.

Kapitalistliku omandi likvideerimisega tööstuses loodi sotsialistlik sektor Eesti NSV rahvamajanduses. Nüüd, sotsialistlike tootmissuhete võit ja uus sotsialismi majandusseadus tõid endaga kaasa majanduse ja kultuuri küre tõusu. Tööstus hakkasid toodangut andma kodanlikul ajal seismajäänud ettevõtted. Eesti NSV tööstusele andis Nõukogude Liidu valitsus rahalist abi ja tehnilisi sisseseadeid, suunas vabariiki sotsialistliku tootmise kogunud organisatooreid - insenere ja tehnikuid. Näiteks Kreenholmi saabus 34 inseneri, grupp metalliste ja palju kõrgelt kvalifitseeritud tekstiilitöölisi. Esimeste kundega likvideeriti tööpundus.

Tööstuse areng tõi omaaegselt kaasa tööpalga kasvu. Paranes tööliste materiaalne heaolu. Tunduvalt alanes korterivajadus. Paljud töölised said korterid nationaliseeritud majades. Sanatooriumid ja puhkekodud anti töötajate käsutusse.

Vastavalt Riigivolikogu deklaratsioonile 1940. aasta 23. juulist kuulutati maa rahva ühisvaraks: „Kogu maa ühes selle põuevaradega, kõik metsad, järved ja jõed kuulutatakse rahva omandusse, s.o. riigi omandusse.“¹ Selle deklaratsiooni alusel teostati sotsialistlik maareform Eesti külas, mille tulemusena said nõukogude võimult 555.000 ha maad üle 53.000 sulase ja kihviku.² Kulakute talud vähendati sealjuures 30 hektarini. Sellega oli küla eksploateeriva klassi majanduslik baas tugevasti nõrgenenud. Töötav talurahvas sai Nõukogude valitsuselt igakuilset abi oma majanduse organiseerimiseks mitel alustel. Ühe aastaga (1940-1941) Eesti põllumajandus sai abi 230 miljoni rubla väärtuses.³

Eesti NSV põllumajandus sai vennasvaariikidelt mineraalväetisi, tehnikat ja seemet. Töötav talurahvas vabastati võlgade tasumisest, talle anti ehituseks ja inventari ostmiseks pikaajalist laenu.

¹ Eesti NSV 1940-1950, Tallinn, 1950, lk. 22.

² Мурин, В., Маамон, В., Земоченков ССР, Москва, 1955, lk. 63.

³ Pamas, lk. 63.

Kulaline majapidamiste suhtes võeti tarvitusele abinõud, mis õnnestasid nende majanduslikku mõju töötajatele. Organiseeriti 25 masina-traktorijaama ja rohum kui 250 hobulaenuuspunkti, mis andsid töötavale talurahvale suurt abi.¹ Vennasvabariikidest toodi sisse palju uusi traktoreid, mille kasutamiseks valmistati ette erikursustel ligi tuhat traktoristi. Need nõukogude võimu abinõud aitasid tunduvalt parandada eesti talupoegade materiaalsel olukorral ning tugevdasid töölisklassi ja talurahva liitu.

Juba nõukogude võimu esimesel aastal organiseeriti üle 100 sovkhoosi liike ühendatud riiklikest suurmajapidamistest. Masina-traktorijaamade ja sovkhooside organiseerimisega loodi sotsialistlik sektor na külas.

Tutvumine vennasvabariikide kolhooside ja sovkhooside edusammudega, mis olid juba kaugeli ette jõudnud ja ehitasid sotsialismi, veendusid eesti talupojad suurmajapidamiste paremusel, võrreldes üksik-

¹ Мурин, В., Маамин, В., Демонская ССР, Москва, 1955, lk. 63.

46
majapidamistega. Juba 1940. - 1941. aastal orga-
niseeriti vabariigis esimesed kolhoosid. Ühe-
aegselt kolhooside ja sovhooside organiseerimisega viis Nõukogude valitsus ellu kulak-
luse piiramise poliitikat ja tõkestas tema
valmulikku tegevust.

Sotsialistliku ümberkorraldamine majanduselus kõrvuti muudatustega poliitilisel alal kindlustas uued, sotsialistlikud tootmis-
suhted tööstuse ja kaubanduse alal ja osutas otsustavat mõju klassisstruktuuri muutumisele. Muudatused klassisstruktuuris väljendusid ekspluaterivate klasside, linna- ja maakodanluse majandusliku võimsuse osalise piiramises. Eriti terav oli klassivõitlus külas, kus tegutses kulaklus.

Ettepool toodud nõukogude võimude sotsiaalsed ümberkorraldused, nagu kapitalistide kasutuses olnud suvilate ja elamute andmine töötava rahva kasutusse, tasuta arstiabi kehtestamine, seadusega tagatud puhkus jm. parandasid järsult rahvahulkaade materiaalsel heaolu, panid aluse selle pidevale tõusule.

Peamine, mis aitas muuta rahvuse vaimset palat, oli poliitilise korra ja majanduselu ümberkorraldamine sotsialistlikel alustel. Klasseid välja kujunema ja tugw-

nesid uued rahvusvaimused omadused nagu kollektivism, patriotism, sõprus ja koostöö teiste rahvastega.

Koos Eesti NSV elanikkonna materiaalse heaolu tõusuga areneb nõukoguide võimuaastatel tõmmiliselt ka eesti rahva vormilt rahvuslik ja sisult sotsialistlik kultuur. Kultuuriline ülesehitustöö suur ulatus avaldus ilmekalt sotsiaal-kultuurilisteks kuludeks määratud riiklike assigneringute kasvus. 1941. aastal olid rahvabariduseks määratud kulutused 8 korda suuremad kui vastavad kulutused kodanliku võimuaastatel.¹

Eesti rahvas hakkas vabanema kodanliku kultuuri mõju alt. Märkatavalt laienes ajalehtede ja ajakirjade tiraaž, mis kujundasid ja propageerisid sotsialistlikku ideoloogiat. Töötav intelligents, vabanenud kodanluse survest, sai anda kogu oma jõu ja teadmised rahva heaks.

Haridus sai nüüd kättesaadavaks kõigile töörahva lastele. Kiiresti arenema hakanud rahvamajandus ja kultuurielu vaja-

¹ Maamägi, V., Kultuuriline ülesehitustöö Eesti NSV-s, Eesti NSV Teaduste Akadeemia toimetised, Tallinn, 1955, nr. 2, lk. 184.

48

dused nõudsid püramatul arvul kvalifitseeritud kaadritkägile elualadale. Õpilaste arv koolides tõusis järsult. Seati sisse stipendiumid tehnikumide õpilastele ja üliõpilastele, kes pärinesid töörahva hulgast. NSV Liidu valitus eraldas summasid 20 kooli ehitamiseks maakeskustes. Nõukogude teaduse ja kultuuri saavutused muutusid kättesaadavaks kogu Eesti rahvale. Eesti keelde tõlgiti ja anti välja marksismi-leninismi klanikute töid, saanuti nõukogude kirjanduse ja teaduse parimaid teoseid. Tallinnas ja Tartus avati 1940. aastal marksismi-leninismi õhtuülikoolid. Tallinnas, Tartus, Viljandis, Narvas, Rakveres, Kuressaars ja Pitsris alustasid tööd nõukogude parteikoolid. Tartu ülikooli juures asutati Teadusliku uurimise Instituut. Panti alus nõukogulikele loovatele organisatsioonidele — Eesti nõukogude kirjanike, kunstnike ja heliloojate liitule.¹ Eesti nõukogude kirjanduse ja kunsti ajaloo olid aastad 1940–1941 otsustava murrangu aastateks. Kunst ja kirjandus said rahva omanduseks. Kõiki kunstiharusid hakati suunama rahvus-

¹ Eesti NSV ajalugu, Tallinn, 1957, lk. 531.

like printsiipide ja sotsialistliku realismi alustele. Eesti sisult sotsialistlik ja vormilt rahvuslik kultuur lõi õitsele.

Kirjanike Liit juhindus ühisest loomingu-
gulisest printsiibist - sotsialistliku realis-
mi meetodist. Kirjanike us seisis ühis-
anne - kujutada uue elu ehitajaid ja sot-
sialistlikke ümberkorraldusi Eesti rahva
elus. Tehakse esimesi katseid kujutada in-
meste sotsialistliku teadlikkuse kasvu ja
uusi ühiskondlikke suhteid. Valitsevas
Lauriks sel perioodil kujunes luule. J. Lü-
tiste avaldas 1940. aastal poleemi „Maakera
pöördub itta“, 1941. aasta algul luuletuse
„Gruuniale“, mille ideeks on nõukogude rah-
vaste rõpatus. Soojalt tervitas nõukogude
korra võitu Eesti ka J. Kärner oma luu-
letustes.

Johannes Lauristin - Madariku varasemad
teosed olid loodud revolutsioonilise võit-
luse ja vangla tingimustes. Ulatusliku -
maks proosateoseks Eesti tööliskunise aja-
loost oli J. Madariku romaan „Vabariik“.
Teose kirjutamist alustas autor 1936. aastal
vanglas. 1940. aastal avaldas ta romaa-
ni katkendleid ja 1941. aastal ilmus ro-
maani esimene osa. Proosat esindasid sel

perioodil veel A. Jansson, A. Hint jt.

Loodi uus, nõukogude ajakirjandus. Hakkas ilmuma rida uusi ajalehti: „Noorte Hääled“, „Nõukogude Õpetaja“, „Sirp ja Vasar“ jt. Mitest ajakirjadest hakkas ilmuma kirjandusekunsti- kultuuriajakiri „Viisnurk“, „Eesti Keel ja Kirjandus“, „Bolshevik“ ja „Pioneer“. 1941. aastal ilmus Eestis 20 ajalehte ja 36 ajakirja.¹

Esimesel nõukogude aastal loodi ligi kolmekümmend kinoringvaadet „Nõukogude Eesti“ ja dokumentaalfilm „Eesti“, mis peegeldasid alanud sotsialistlikku ülesehitustööd noores nõukogude vabariigis.

Juba nõukogude võimul esimesel aastal anti eesti keeles välja nõukogude kirjjanike M. Gorki, V. Majakovski, M. Šolohhovi ja N. Ostrovski teoseid.

Suured edusammud majanduse, kultuuri ja tööliste heaolu tõusu alal saavutati enamatalgava tööga, vennasvabariikide kogemuste kasutamise ja abiga Eesti NSV-le.

Laialdaselt arenes sotsialistlik võistlus ja stahaanovli liikumine. Ulatuslikult

¹ Eesti NSV ajalugu, Tallinn, 1957, lk. 530.

kasvas ka Eesti töötava rahva poliitiline aktiivsus. Tuhanded paremad tööliste esindajad edutati vastutavatele juhtivatele kohtadele. Eesti töötajate poliitilise aktiivsuse kasvu näitas ka Eesti NSV Partei riikide mitmekordistumine. ELKN-i ridades oli 1941. aastal 9.000 inimest. Ametiühingute liikmete arv kasvas nõukogude võimu esimese aasta jooksul 15.000-lt 180.000-le¹.

Nõukogude Eestis toimus lühikesel ajaga suur revolutsiooniline pööre. Vabastatud Eesti rahvas asus sõjalisliku majanduse ja kultuuri arengu teel. Mahajäänud ja õigusetust välisimperialistide poolkolooniast sai Eesti võrdõiguslikuks nõukogude vabariigiks.

Esimesel nõukogude aastal tehti suuri edusamme majanduse ja kultuuri alal. Nationaliseeriti 98,7% tootusest, lasti käiku varem seismajäänud ettevõtted. Tööstustoodang kasvas ühe aasta jooksul üle 60%. Töötava talurahva huvides viidi läbi maa-

¹Maamägi, V., Eesti töötav rahvas nõukogude võimu kaitsel 1941. aastal, Nõukogude teaduse arengust Eesti NSV-1940-1950, (artiklite kogumik), Tallinn, 1950, lk. 218.

reform. Millist abi osutas nõukogude võim
töötavatele talupoegadele, näitab masina-
traaktorijaamade ja hobulaenuuspunktide
organiseerimine maal. Materiaalselt abis-
tasid talupoegi vennasvabariigid.

Paranes tunduvalt töötajate materiaal-
ne olukord. Alanes korteriniir. Järsult
suurenes ajalehtede, ajakirjade ja raa-
matute väljaandmine. Suurenes õpilaste
arv koolides.

Täites Eesti majandusliku ja kultuuri-
lise mahajäämuse likvideerimise üles-
annet, üles ehitada sotsialism, võib öelda,
et 1940.-1941. aastal toimus kürest eesti
sotsialistliku rahvuse kujunemise protsess,
mis oli alanud kohe pärast nõukogude
võimu taastamist. Uue, sotsialistliku rah-
vuse arengu materiaalseks aluseks oli sot-
sialistlik majandus, mis kürest arenes
unite, sotsialistlike tootmissuhete tingi-
mustes.

Eesti sotsialistliku rahvuse kürest aren-
gut soodustas sotsialistliku ideoloogia tu-
gevnenemine ja kasv eesti töötajate teadvu-
ses, mis oli alanud juba Oktoobrirevolutsioo-
ni päevil ja nüüd toimus eriti küres-
ti. Nüüd ka suuord ei jõudnud eesti sotsialist-
liku rahvuse kujunemise protsess lõpule.

3. Eesti sotsialistliku rahvuse kujunemisest Suure Isamaasõja aastail (1941-1945)

1941. aastal 22. juunil katkestas eesti rahva sotsialistliku üleschitustöö sõda. 1941. aasta detsembris oli saksa sõjavägede poolt okupeeritud kogu Eesti. Okupeeritud Eestis katkes eesti sotsialistliku rahvuse kujunemine kolmeks aastaks. Okupandid tunnistasid kõik Nõukogude seadused kehtetuks. Täastati kodanlikud omandisuhted. Nõukogude maareform tühistati. Töötavatelt talupoegadelt võeti ära maa, mille nad olid nõukogude võimult saanud. Laostati 1940. ja 1941. aastal rajatud sovhoosid ja masina-traktori-jaamad. Siid eesti rahvas ei alistunud okupantidele. Juba okupatsiooni esimestest päevadest algas partisaniliikumine, mis oli Eestis keskendatud suhteliselt väikeste metsade pärast. Peepärast tegutsesid eesti partisanid tavaliselt väikeste gruppidena ja salkadena, hävitades hitlerlasi, nende kä-

silasi ja sõjatehnikat, aidates seega kaasa Eesti vabastamisele 1944. aastal.

Paljud töötajad evakueerusid Eestist nõukogude tagalasse, kellede hulgas jätkus ka eesti sotsialistliku rahvuse kujunemise protsess. Nõukogude tagalasse evakueerunud töölised, kes ei võidelnud relvaga vaenlase vastu, töötasid vabrikutes ja tehastes. Nõukogude Liidu valitsus osutas suurt tähelepanu ja materiaalet abi evakueerunud eestlastele. Eesti lastele organiseeriti VNFSV territooriumil 35 kooli ja klassikomplekti, kus õpetamine toimus emakeeles.

Paljud eesti kultuuri ja teaduse alal töötajad võitlesid sõja aastail Nõukogude armee ridades, töötasid ja õppisid venearvabarüükide kõrgemates õppeasutustes. Nõukogude tagalass tehti ära suur töö eesti sotsialistliku kultuuri arendamisel. A. Jakobsoni, J. Barbaruse (Võre), M. Rana, J. Kärneri jt. nõukogude kirjjanike ja luuletajate selliaegsed teosed on suureks panuseks eesti nõukogude kirjandusse. Neil aastail astusid eesti kirjjanike ridadesse J. Põruul jt.

1941. aasta detsembris hakati nõukogude tagalass organiseerima eesti kunstiansamb-

leid. Nende koosseisus õppisid ja täiendasid oma meisterlikkust üle 200 eesti kunstniku ja helilooja. Eesti NSV riiklikud kunstiansamblid andsid sadu kontserte Nõukogude armee osades, Nõukogude Liidu linnades ja rajoonides. Need kontserdid tugevdasid vulgi kultuurilisi sidemeid eestlaste ja vennasvabariikide rahvaste vahel.

Nõukogude tagalas sündis esimene eesti nõukoguliku oper - E. Kapi "Tasulugid". Eesti kultuuritöötajatele anti võimalus igakülgselt tundma õppida vennasvabariikide kultuurisaavutusi ja sõjajärgsetel aastail tõusidki esile eesti sotsialistliku kultuuri kõige silmapaistavamad esindajad just nõukogude tagalas väbinute hulgas.

Nõukogude tagalas ilmusid eesti keeles ajalehed ja ajakirjad, trükiti raamatuid. Moskvas ja Leningradis töötas Eesti NSV Raadiokomitee.

1942. aasta jaanuaris pandi alus tulevastele eesti rahvusväekoondistele. Eesti rahvuslike väekoondiste loomine tekitas kõikjal eestlaste hulgas heameelt. Väekoondiste koosseisus oli juba algust-

perioodil arvasi 88,7%, Eesti päritoluid venelasi 10,5% ja muid rahvusi 0,8%.¹ See annab täie õiguse neid väekoondisi lugeda rahvuslikeks.

1942. aasta septembri lõpul moodustati juba Eesti Laskekorpus.

Koos väekoondiste formeerimisega kurkivad päevakorda ka lahingulise ettevalmistuse ja kasvatusel küsimused. Pööratakse tähelepanu poliitilise teadlikkuse arendamisele. Nõukogude võimu esimene aasta oli Eesti lüga lühike selleks, et oleks suudetud sügavamalt tundma õppida nõukogude korda. Laskekorpus kadusid veel paljudegi juures esinenud kodanlikud korra ajast päritud elarvamused.

Võitlejate eririnnas sammuvad parteilased ja kommunistlikud noored, kes oma julguse ja otsustavusega tõmbasid kaasa ka teisi võitlejaid, võitlejate laia massi. Paljud kommunistlikud noored langesid, kuid nende asemele astusid uued. Parimad võitlejad, eriti peale lahinguislandsede eduat täitmist, avaldasid soovi

¹ Eesti Tallinna Kaardiväe Laskekorpusel võitluste, Tallinn, 1945, lk. ~~243~~ 15.

54
astuda Kommunistliku partei ridadesse. Eesti Laskurkorpuse pühitses ka 1943. aasta juurikoo ilistõusu 600. aastapäeva.

Eesti Laskurkorpuse osades läbiviidud õppe- ja kasvatus töö andsid oodatud tulemusi. Kunagi varem polnud lahingulise ja poliitilis-moraalse ettevalmistuse tase Eesti Laskurkorpuses tõusnud nii kõrgele, nagu see oli 1944. aasta septembri alguses, kui korpuse oli valmis astuma lahingusse oma maa ja rahva vabastamise eest.

Eesti K(6)P Keskkomitee ja Eesti NSV valitsus saatsid Punaarmee eesti rahvuslikesse väeosadesse parimaid partei ja kommunistlike noorte kaadreid. Need kaadrid etendasid suurt osa isikukoosseisus tihedas koondamises partei ümber. Sel ajal kasvas parteisse astujate arv, suurenes juurdenu arv kommunistlike noorte ridadesse. Parteipoliitiline töö tõstis korpuse isikukoosseisus poliitilis-moraalsed taset. Populariseeriti lahingutes silmapaistnud võitlejaid. Iga päev tehti igale võitlejale teatavaks Nõukogu Informatsiooni büroo operatiivteated. Päevast päeva tehti tööd selleks, et võitlejatele selgeks teha nõu-

52
kogude korra alused, sotsialistliku süsteemi paremused võrreldes kapitalistliku süsteemiga. Partei poliitilisi õppetunde, vestlusi, ja ilmusid artiklised ajalehed.

Partei poliitiline aparaat aitas tõsta võitlusindu.

Nõukogude ideoloogia arengut Eesti Lasurkorpuses näitavad järgmised arvud: Suure Isamaasõja aastail kasvas kommunistide arv korpuses üle 960% ja kommunistlike noorte arv 750%.¹

Suur poliitiline kasvatus töö, mida tehti Nõukogude armee Eesti Lasurkorpuse väeosades, karastas ideliselt eesti sõjamehi ja tõstis nende sotsialistlikku teadlikkust. Eesti Lasurkorpuse sõjamehed ja vennasvabariikide territooriumile evakueerunud eesti töötajad nägid nal oma silmaga sotsialismi edusamme, niistõttu esimestel sõjajärgsetel aastatel asusid Eesti Lasurkorpusest demobiliseeritud võitlejad ja vennasvabariikidest tagasi pöördunud töötajad juhtivatele kohtadele nõukogude kaadris. 1947. aastal olid 95% partei maa-

¹ Eesti Tallinna Kaardiväe Lasurkorpuse võitluste, Tallinn, 1945, lk. 243.

konnakomiteede sekretäre ja maakondade täitevkomiteede esimehi, 83% valdade täitevkomiteede esimehi ja valdade parteiorganisaatoreid ning 60% külanõukogude esimehi Eesti Laskurkorpuse ridadest.¹ Üle 600 demobiliseeritud sõjamehe töötas 1947. aastal vabrikute ja teiste ettevõtete direktoritena ja inseneridena. See näader etendas suurt osa uue Eesti sotsialistliku rahvuse kürenelatud kujunemises.

24. nov. 1944. aastal oli Eesti NSV territooriumi fašistlikest vallutajatest vabastatud. Nõukogude Liidu võit Suures Isamaasõjas tagas Eesti sotsialistliku edasise arengu ja ühtliitmise, viis ta juba varem väljakujunenud nõukogude rahvaste tasemele. Sõjajärgsetel aastail toimus Eesti NSV-s Eesti sotsialistliku rahvuse edasise arengu protsess.

¹ Maamägi, V., Eesti sotsialistliku rahvuse kujunemine, „Looming“, Tallinn, 1954, nr. 3, lk. 343.

II peatükk

Eesti sotsialistliku rahvuse võlga-
kujunemine sotsialismi täieliku üles-
ehitamise baasil Eesti NSV-s

1. Eesti NSV industrialiseerimine ja töölisklassi osatähtsuse tõus

Pärast Suurt Isamaasõda algas Nõuko-
gude Eestis uus majandusliku ja kultuuri-
lise ülesehitustöö periood. Töötajate us siisis-
suur ja vastutusrikas ülesanne: lühema aja-
ga saavutada sõjaeelse tase tööstuses ja põl-
lumajanduses.

Lahingud käisid veel Eesti vabastami-
se eest, kuid vabastatud rajoonides hakati
juba taastama tööstusettevõtteid. Türuus-
jäänud ettevõtted lasti aga kõike, mis hak-
kasid toodangut andma riidele ja taga-
la jaoks. Kohe pärast Eesti vabastamist
taastati tööstuses 1944. aastal täielikult toot-
misvahendite ühiskondlik omandus.

Nõukogude tagalast saabusid Eestisse ta-
gasi vammurunnud. Iga päevaga lülitus

ikka rohkem töölisi rahulikku üllsehitus-
töine. Tööstustoodangu kiire kasv ongi sel-
tatar tööstuses töötajate arvu kiire suure-
nemisega. Hitlerlaste võimutsenise ajal lan-
gis tööliste arv Eestis umbes 28.000 inimeseni,
1954. aasta septembris tõusis tööliste ja
teenistujate arv juba 60.000-ni.¹

Nõukogude võimu taastamise esimestest
päevadest alates sautasid Eesti NSV-le abi-
tised vennasvabariigid. Seda hoolitsust näi-
tab seegi fakt, et ainult 1949. aastal sai Ees-
ti NSV toorainet, sisseadeid ja toiduaineid
261,6 miljoni rubla väärtuses. Selle aja jooks-
ul viis Eesti NSV kaupu välja ainult 80
miljoni rubla väärtuses.² Suurt abi sauta-
ti Eesti NSV-le kvalifitseeritud tööliste saat-
misega. Vennasvabariikidest saabus Eestisse
kogenud ehitajaid, teustilitöölisi ja juhti-
vaid töötajaid.

Koostööst nõukogude rahvastega asusid
Eesti töölised, talupojad ja intelligentid täit-
ma erinev sõjajärgse viisaastaku üllsan-
deid. Eesti NSV-le oli viie aasta plaan tema

¹Brandt, E., *Sotsialismi üllsehitamise mõningaid is-
ärausi Nõukogude Eestis*, Tallinn, 1955, lk. 18.

²Aurub, B., Maamuru, B., *Тенночекан ССР, Москва, 1955,*
lk. 75.

rahvamajanduse taastamise ja edasiarendamis-
 plaaniks, sotsialistliku industrialiseeri-
 mise ja kollektiviseerimise plaaniks - sotsialis-
 mi ülesehitamise plaaniks.

Esimestel aastatel pärast Suurt Tsamaa-
 sõda säilis Eesti NSV majanduses kõrvuti
 suurtootmisega ka erakapitalistlik tootmi-
 ne, põhinedes väiketöösturitele ja kaupmeeste-
 le linnas ja küladele maal. Tööstuse kogu-
 toodangus moodustas sotsialistlik sektor 1946.
 aasta 1. jaanuariks 93%, sellest langes riikliku
 sektori osale 80% ja kooperatiivse sektori arvele
 13%. Erakapitalistliku sektori erikaal moodus-
 tas kõigest 7%.¹ Nüüd erinevatel majandus-
 vüüsidele vastasid ka vastavad klassid: töö-
 lised, talupojad ja kodanlus. Seda perioodi
 iseloomustab äge võitlus tõurva sotsialismii
 ja suure kapitalismii vahel. Erakapitalist-
 liku sektori likvideerimiseks viidi läbi jär-
 jekinollat sotsialistliku industrialiseerimise
 ja kollektiviseerimise poliitikat.

Eesti NSV sotsialistliku industrialiseeri-
 mise paratamatuse oli tingitud sotsialismii
 majanduseaduste ja uskätt sotsialismii põ-

¹ Brand, E., Sotsialismii ülesehitamise mõningaid is-
 ärasusi Nõunogude Eestis, Tallinn, 1955, lk. 21.

63
hilise majanduseaduse teinest. Sotsialismi põhilise majanduseaduse eesmärgiks on töötajate materiaalse ja kultuurilise elutaseme järjekindla kasvu kindlustamine, nende järjest kasvavate vajaduste maksimaalne rahuldamine. Selle eesmärgi saavutamiseks oli vaja alustada maa industrialiseerimist, rasvateostuse arendamisest.

Eesti NSV industrialiseerimine tugines Nõukogude Liidu, kus sotsialism oli juba võitnud, materiaalsele ja tehnilisele abile. Eesti NSV tööstus arenes kogu NSV Liidu rahvamajanduse koostisosana. Industrialiseerimise käigus ei nõutud, et Eesti NSV-s oleks arendatud kõiki tööstusharusid. Nõukogude Liidus olid loodud juba põhilised tööstusharud ja seepärast arendati Eestis just selliseid, millede jaoks oli Eesti NSV-s toorainelikkaid ja mis etendasid erilist osa maa üldises industrialiseerimises. Eesti industrialiseerimises kasutati vennasvabariikide usindlikke töökogemusi, tehnikat ja sotsialistlikku võistlust.

Kõik need isarased põhjustasid Eesti NSV-s sotsialismi majandusliku baasi ülesehitamise kiire tempo.

Eesti NSV rahvamajanduse taastamise ja arendamise viie aasta plaan aastaks 1946-1950

nägi ette tööstus, ulkoõige rasketööstus arenda-
mise kiire tempo. Peaaegu $\frac{3}{4}$ kõigist kapitaal-
mahutustest paigutati esimese sõjajärgse viis-
aastaku jooksul rasketööstusesse. Viie aasta
plaanis juhiti tähelepanu ulkoõige põlev-
kivi-, masinaehitus- ja ehitusmaterjalide
tööstusele. Suurt tähelepanu omistati ka
tekstiil-, toiduainete-, kala- ja keemiatöös-
tusele. Eritise kohta Eesti NSV industrialiseerimisel
omas põlevkivitööstus. Põlevkivitöös-
tuse suurtest edusammudest räägivad järg-
mised arvud: 1950. aastaks oli sõjaeelne tase
ületatud 1,8 korda, aga 1954. aastaks peaaegu
3 korda.¹ Laialdaselt arenes sobialatliku võist-
lus toodangu suurendamise eest.

Põlevkivi tootmise rajoonis on tekkinud
uued linnad ja kaevurite asulad. Kohtla-
järve jäab elanike arvult praegu maha
ainult Tallinnast ja Tartust. Põlevkivibas-
siini majanduslik tähtsus kasvab iga aastaga.

Seos vabarüügi industrialiseerimisega
kavvas tootmise ja tööprotsesside energiaga
varustamine, mis kindlustas tööviljakuse
tõusu. 1950. aastast kuni 1954. aastani kas-

¹ Муръ, В., Мааману, В., Земочекар ССР,
Москва, 1955, lk. 93.

uas töövõljalus tööstuses 45%.¹

Tööstuse taastamise ja rekonstrueerimisega kaasas kiiresti suurenevõtete toodang, mis tõi kaasa suurtööstuse vikaalu suurenenise kogutoodangu väljalaskes. Tööstuse kiiret arengut soodustas Nõunogude Liidu valitsuse poolt antud abi. Nõunogude Liidu valitsus eraldas summasid kapitaalrahutusteks ja kindlustas tööstust vajalike sisseadetega, kindlustas vabariigi kogu vajalike materiaaltehnilise varustusega.

Taastamiseks, rekonstrueerimiseks ja tööstuslikuks chituseks oli Eesti NSV-le esimesel sõjajärgsel viisaastakul Nõunogude valitsuse poolt planeeritud 3,5 miljardit rubla kapitaalrahutusi.² Tööstuse, esmajärgkorras rasketööstuse kiire arendamisega Eesti NSV-s kaasnes töölisklassi arvuu, tema vikaalu ja juktiva osa järjekindl kasv, mis tõi endaga kaasa töölisklassi diktatuuvi tugevnemise ning töölisklassi ja talurahva liidu kindlustamise.

¹ Tarmisto, V., Kostovtsev, M., Eesti NSV majandusgeograafiline ülevaade, Tallinn, 1956, lk. 91.

² Brandt, E., Sotsialismi üllerehitamise mõningaid il-ärasusi Nõunogude Eestis, Tallinn, 1955, lk. 34.

Esimese sõjajärgse viisaastaku jooksul suurenes töölise arv tööstuses 1,8 korda, toodangu väljalase kasvab 4,6 korda ja tööstuslikkus 2 korda.¹ Need edusammud said võimalikuks Nõunogude valitsuse finantsilise ja materiaalse abiga vabariigile. Kapitalrahutuste osas ühe elaniku kohta oli Eesti NSV neljandal viisaastakul esikohal teiste liiduvabariimide hulgas. Vüe aasta plaani täitmise tulemusena muutus Eesti NSV kõrgeltarenenud ja ussindlikkus sotsialistlikult industrialiseeritud vabariigiks. Juba esimestel aastatel sotsialistliku industrialiseerimise käigus nationaliseeriti viimased erakapitalistlikud ettevõtted. Kapitalismi pärandina oli Eesti hulgaliselt käsitöölisi. Eksproprieerida neid ei saanud, sest nad ei olnud ekspluataatorid, kuid sotsialistliku industrialiseerimise käigus tõmmati nad kaasa sotsialistlikule ülesehitustööle ja nendest said töölised.

Sotsialistlikud ümberkorraldused kogu tööstuses, viimaste kapitalistlike elementide likvideerimine, uusima tehnika juurutamine

¹ Муром, В., Маамору, В., Демонеклар ССР, Москва, 1955, lk. 78.

mine tootmise, töölisklassi heaolu kasv ja kultuurilise taseme tõus - kõik see kindlustas sotsialistliku tootmissuhete täieliku võidu tööstuses neljanda viisaastaku lõpus. Muutus tööliste suhtumine tööse, laialdaselt arenes sotsialistlik võistlus. Neljanda viisaastaku lõpus oli sotsialistlikust võistlusest haaratud kuni 90% Eesti NSV töölistest.

Sotsialismi võit Eesti NSV-s lõi soodsad tingimused kogu majanduse ja kultuuri arengu tõusuks vabariigis. Kui tööstustoodangu maht ületas 1950. aastal sõjaeelse taseme 3,4 korda, siis 1954. aastal ületas selle juba 6 korda.¹

Tööstustööliste arv on Eesti NSV-s, võrreldes rahva arvuga, väga kõrge, mis on ühtlasi vabariigis sõjajärgsete aastate jooksul saavutatud industrialiseerimise kõrge taseme näitajaks. Kui vaadelda rahvastiku sotsiaalsel struktuuri, siis näeme, et tööliste ja teenistujate osatähtsusest on Eesti NSV kõige kangemalt arenenud. 1955. aastal oli tööliste ja teenistujate osatähtsus

¹ Куров, В., Маамору, В., Фероуекар ССР, Москва, 1955, lk. 89.

kogu rahvastikust Eesti NSV-s 32,3%?

Sotsialismi ülesehitustöö käigus tugevnes tööliiklasi ja talurahva liit, muutus nende seisund rahvuses.

Sotsialistliku industrialiseerimise käigus kasvab ja tugevneb Eesti NSV tööliiklass, suureneb tema juhtiv osa. Tööliiklass lahkub alamast klass, kes on ilma jäetud tootmisvahenditest, müüb oma tööjõudu ja keda eksploatatakse kapitalistide poolt. Ta muutub täiesti uueks, ajaloos ennenägematuks tööliiklassiks, kes on varustatud sotsialistliku ideoloogiaga, muutub koos talurahvaga tootmisvahendite omanikuks, kes on vaba eksploatatsioonist. Tööliiklass on sotsialistliku rahvuse esindlikumaks klassiks ning talle kuulub sotsialistlikus ühiskonnas poliitiline juhtimine.

Sotsialistlik industrialiseerimine etendas määravat osa maa sotsialistlikus ümberkujundamises, rahva mahajäämuse likvideerimises ja sotsialistliku rahvuse formeerumisel.

Sotsialistliku tööstuse küre taastami-

¹Veimer, A., Eesti NSV sotsialistliku industrialiseerimine, Tallinn, 1958, lk. 93.

2. Eesti NSV põllumajanduse kollektiviseerimine ja selle taga- jõjed

Suurtööstuse, pankade ja transpordi nat-
sionaliseerimisega loodi Eesti majanduses sot-
sialistlik sektor. See andis proletariaadi kät-
te juhtivad positsioonid majanduse alal
ja lõi proletariaadi diktatuuri majandus-
liku baasi. Põllumajanduses ei saanud sot-
sialistlikud tootmissuhted nüü kürest teki-
da. Eesti põllumajandus oli killustatud
arvukate väike- ja kesktööstajate vahel. Iga-
sugune katse enesprotsessida väike- ja kesktööstajaid
oleks õnnestunud proletariaadi dik-
tatuuri alustajaid s.o. töölislast ja talu-
rahva liitu. Superast tuli säilitada teata-
vaks ajaks individuaalne väiketootmine
põllumajanduses.

Sotsialistliku industrialiseerimise poliitika
edukas teostamine Eesti NSV-s lõi
endaga kaasa vastuolu sotsialistliku suur-
tööstuse, mis on varustatud esirindliku

tehnikaga, ja väiketootmise vahel, mis ba-
siseb tootmisvahendite erasomandusel ja
käsitsi töötamisel.

17. sept. 1944. aastal võttis Eesti NSV
Ülemnõuogu vastu seaduse „Saksa oku-
pantide poolt ära võetud maade tagas-
tamisest Eesti NSV talupoegadele.“ See sea-
dus taastas 1940. - 1941. aastal läbiviidud
agraarreformi, arendas seda edasi ning
oli selle reformi lõpuleviimiseks. See sea-
dus andis tugeva hoobi küla kapitalist-
likele elementidele. Saksa okupantide nä-
silastelt võeti osaliselt või täielikult ära
maa ja põllumajandusinventar. Kõik
üle kindlause määratud normi olevad maad
arvati riiklikku maafondi. Sellest riikli-
kust maafondist said maad umbes 42.000
maata ja vähese maaga talupoega.¹

1939. aastal oli Eestis 33.500 kulanlikku
majandit, mis moodustasid kõigest talu-
majapidamistest 25,6%, nende valdus
oli 54,4% kogu põllumajanduslikust maast.
Pärast 1944. - 1945. aasta maareformi lä-
biviimist muutusid kõige tugevamaks ki-

¹Brandt, E., Potzialismi ülesehitamise mõningaid
isearasusi Nõuogude Eestis, Tallinn, 1955, lk. 18.

hiks talupojad, kelle maa suurus oli 10-30 ha. Sellised majapidamised moodustasid pärast maareformi 71,5% kõigist taluma-
japidamistest ja nende valduses oli 90,5%
kogu põllumajanduslikust maast.¹ Need
arvud näitavad, et külas oli ülekaalu
saanud keskmis.

Pärast Eesti territooriumi vabastamist
loodi ka 23 masina-tractorijaama, 234 ho-
bulaenutuspunkti ning taastati sovhoosid,
mis tähendas sotsialistliku sektori tekni-
mist Eesti NSV põllumajanduses.

Agraarreformi läbiviimise tulemusena
toimusid Eesti põllumajanduses põhjalikud
muutused. Agraarreform õõnestas kulakluse
majanduslikke aluseid ja muutis põhja-
likult Eesti talurahva sotsiaalselt koossisu.
Tugevdades proletariaadi diktatuuri ning
kindlustades töölisklassi ja talurahva liitu,
soodustas agraarreform põllumajanduse
edasist sotsialistlikku ümberkujundamist
ja lõi selleks vajalikud eeltingimused.

Lööbiti sotsialistliku industrialiseerimi-
suga on sotsialismi ülesehitamise program-

¹ Brandt, E., Sotsialismi ülesehitamise mõningaid
isärasusi Nõunogude Eestis, Tallinn, 1955, lk. 19.

mi tähtsaks koostisosa põllumajanduse ümberkujundamine sotsialistlikel alustel. Põllumajanduse sotsialistlik ümberkorraldamine on sotsialistliku revolutsiooni raskim ülesanne. V. I. Lenin kirjutas selle kohta: „Et kaotada klassid, tuleb esiteks kukutada mõisnikud ja kapitalistid. Selle osa ülesandest me oleme täitnud, kuid see on ainult osa ja sealjuures mitte kõige raskem osa. Et kaotada klassid, tuleb teiseks kaotada vahe tööliste ja talupoja vahel, teha kõik töötajateks. Seda ei saa teha ühel hoobil. See on võrratult raskem ja paratamatult aeganõudev ülesanne. See on ülesanne, mida ei saa lahendada mistahes klassi kukutamise teel. Selle saab lahendada ainult kogu ühiskonna majanduse organisatsioonilise ümberkorraldamisega, üleminekuga individuaalselt, omaette väikemajanduselt ühiskondlikule suurmajapidamiselle. See üleminek on paratamatult äärmiselt aeganõudev. Seda üleminekut saab kiirendada ainult siis, kui anda talupojale niisugust abi, mis võimaldab tal määratu suures ulatuses parandada kogu põllumajanduslikku tehni-

kat, seda põhjalikult ümber kujundada."¹

Töölisklassi ühendamiseks oli talurahvaga sama määrgune liit, mis on suunatud mitte klasside säilitamiseks, vaid nende kaotamiseks, mitte talupoegade väiketootmise säilitamiseks, vaid selle sotsialistlikule ümberkorraldamisele.

Töötava talurahva elulised huvid nõuavad tihedat lütu töölisklassiga, et üles ehitada sotsialismi majanduslik baas. Põllumajanduse sotsialistliku ümberkujundamise erilise raskuse seisib selles, et oli vaja leida sotsialistlikule riigile vastuvõetav ja ühtlasi töötavale talurahvale arusaadav tee, mis tõmbaks talurahvast kaasa sotsialistlikule üleshitustööle. Kuid talurahvast kaasa tõmmata sotsialismi üleshitamiseks, tema psühholoogiat muuta on võimalik ainult siis, kui rajatakse põllumajandusele materiaalselt-tehniline baas ja viiakse läbi laialdane elektrifitseerimine. See ülesanne lahendati sotsialistliku industrialiseerimise teostamisega. Industrialiseerimise tulemusena

¹ Lenin, V. I., Majandus ja poliitika proletariaadi diktatuuri ajajärgul, Teosed, 30. köide, lk. 91.

oli võimalik mahajäänud ja kyllustatud põllumajandus ümber korraldada kollektiviseerimise alusel. Põllumajanduse kollektiviseerimine avas tee sotsialistlike tootmissuhete kindlustamiseks ka põllumajanduses.

Sotsialistlik industrialiseerimine põhjustas uute tootlike jõudude loomist, mis nõudis vanade tootmissuhete asendamist põllumajanduses uute, kollektiivsete tootmissuhetega. Vanade tootmissuhete asendamine põllumajanduses uute tootmissuhetega andis laialdased võimalused nõukogude ühiskonna tootlike jõudude arenemiseks ja võimaldas põllumajanduse kiiret tõusu.

Õeldusena, mis kindlustas talurahva kollektiviseerimise, oli nõukogude võimude olemasolu Eestis. Nõukogude võim likvideeris enghuataatorlikud klanid ja abistas talupoegi kolhooside ülesehitustööle asumisel.

Põllumajanduslikus kooperatsioonis omandasid talupojad esimesi kollektiivse töö kogemusi. Kooperatsioonide loomisel oli suur tähtsus eesti küla massilise kollektiviseerimise ettevalmistamisel. Oli vaja, et talu-

pojad omaenda kogemuste põhjal veendunud sotsialistliku suurtööstuse majanduslikes eelistes. Süügi tähtsaks tugipunktiks küllas olid ka marina-traktorijaamad ja sookoorid. Nõuogude võim varustas neid ajakohase põllumajandustehnikaga ja kvalifitseeritud kaadriga. Eesti NSV tööstus varustas põllumajandust mitmesuguste tootmisriistadega. Nõuogude Liidu tööstus varustas vabariigi põllumajandust traktorite, kombainide ja muude keerukamate põllumajandusmasinatega. See võimaldas tunduvalt kiirendada põllumajanduse sotsialistliku ümberkujundamise tempot.

Enne kolhoosikorra võitu teenindasid marina-traktorijaamad põhiliselt kehvike ja keskmise majapidamisi. Kuid keerukaid masinaid, eriti aga traktoreid, kasutati väikemajapidamistes vähetootlikult.

Massilise kollektiviseerimise teostamises vajalike tingimuste ettevalmistamisel oli suure tähtsusega laiaade talurahvahulkaade tutvumine kolhoosikorra saavutustega vanemates Nõuogude vabariikides. Sulgaliselt külastasid eesti talupojad

vennabariikide kolhoose. Suurte selgitus- ja kultuurmassilist tööd tegi vabariigi parteiorganisatsioon. Selle tulemusena haaras kollektiviseerimise idee laiu talurahvahulki.

Töölisklass oma poliitikaga soodustas kehvikute ja keskmise hulkaade klassivõitlust kulakute vastu. Kulakluse piiramise poliitikat hakati läbiviima etrekohe pärast nõukogude võimude taastamist Eestis. Kulakluse majanduslikku alust õõnestasid maa natsionaliseerimine, maakasutuse määra piiramine ja kulakluse kõrgendatud maksud. 1947. aasta augustist alates rakendati kõigi kulaklike majandite täiendavat maksustamist. Nõukogude võimude abinõud kulakluse piiramiseks ja klassivõitluse arendamiseks külas aitasid kaasa eesti töötava talurahva hulkaade kaasatõmbamisele sotsialistlikule üleschitustööle.

Esimesed kolhoosid Eestis NSV-s tekkisid 1947. aasta teisel poolel. Esimene, V. Kingisupa nimeline kolhoos organiseeriti Saaremaal 28. augustil 1947. aastal. Teine kolhoos organiseeriti juba septembris Tartumaal. Esimesteks kolhoosiaastujateks olid

kehvikud ja keskmikud, kes olid võidelnud Nõukogude armee ridades või külastanud teiste vabariikide kolhoose. 1948. aastal teostati kevadkülvil juba 59 kolhoosis, mis ühendasid 570 talumajapidamist.¹

Esimered kolhoosid muutusid otseskohe kogu eesti talurahva tähelepanu keskpunktiks. Nõukogude võim andis tekkinud kolhoosidele suurt materiaalselt ja organisatsioonilist abi. Neile anti osa vabast maafondist ja põllumajanduslikku inventari. Masina- ja traktorijaamad harisid soodsatel tingimustel kolhooside põlde. Uue tehnikaga varustatud noored kolhoosid näitasid juba oma eksistentsimise esimesel aastal kollektiivse töö ja sotsialistliku suurtootmise uliseid. Saak oli kolhoosides tunduvalt kõrgem kui üksikmajapidamistes. Kõrged saagid kolhoosides tingisid ka tööviljakuse kasvu. Esimeste kolhooside tootmisalased edusammud näitaldasid otseskohe tõsta kolhoositele asunud talupoegade materiaalselt elust.

1948. aasta lõpus domineerisid Eesti NSV põllumajanduses küll veel väike- ja

¹ Brandt, E., Sotsialismi üleshitamise mõningaid isärasusi Nõukogude Eestis, Tallinn, 1955, lk. 50.

keskmajapidamised, kuid Nõunogude rügi majanduspoliitika tulemused avaldasid töötavale talurahvale sellist mõju, et 1949. aasta kevadel algas massiline üleminek kolhoositootmisele. Kehvikuud ja keskmikuud veendusid üha enam selles, et töö üsni- kute majapidamistes on vähetootlik ning sellest pääseda võib ainult masinateh- nika kasutamisele rajatud kollektiivse toot- mise organiseerimisega.

Üleminek individuaalselt väiketoot- miselt kollektiivsele tootmisele nõudis teh- nilise baasi loomise kõrval ka põlluma- janduse spetsialistide ja mehhanisaato- rite kaadri ettevalmistamist. Alates 1947. aasta lõpust organiseeriti vabariigis kol- hoosikaadri ettevalmistamise kursusi. Iga aas- taga suurenes kesk- ja kõrgemate põlluma- janduslike õppeasutuste arv, kus valmistati põllumajandusele ette kesk- ja kõrgema haridusega spetsialiste. Nii valmis 1949. aas- ta alguseks majanduslik vajadus teostada põllumajanduses põhjalik tootmisalane pööre. 1949. aasta kevadel võttis kollektiivi- serimisprotsess massilise iseloomu. 1. sept. 1949. aastal ulatus kollektiviseerimine

75,3%-ni.¹ Seors kolhooside kasvuga tegi nõukogude võim Eesti NSV-s 1949. aasta algul pöördle kulakuse piiramise poliitikaalt tema likvideerimise poliitikale. Kulakuse kui klassi likvideerimise poliitika aitas kaasa kolhoosiliikumise arenemisele. Talupojad astusid kolhoosidesse terrete küladena. Kulakus kui klass likvideeriti.

Küiresti areneval sotsialistlikul põllumajandusel on Eesti NSV majanduses suur tähtsus. Nõukogude võimu aastail korraldati põllumajandus põhjalikult ümber, rikastades seda uute harude ja kultuuridega. Sedamööda, kuidas kasvab vabariigi tööstus, tekib üha suurem vajadus põllumajandussaaduste järele. Industrialiseerimise tulemusena muutus elanikkonna jagunemine tööstuse ja põllumajanduse vahel. Kui 1940. aastal elas vabariigi kogu elanikkonnast 66,2% maal, siis neljanda viisaastaku lõpus oli linnaelanikkond peaaegu nüsama suur kui maaelanikkond.²

¹ Brand, E., Sotsialismi üleshitamise mõningaid isärasusi Nõukogude Eestis, Tallinn, 1955, lk. 55.

² Matin, V., Bronstein, M., Eesti NSV põllumajanduse kollektiviseerimine ning selle sotsiaalsed ja majanduslikud tulemused, Tallinn, 1959, lk. 84.

Kolhoosikorra võit Eesti NSV-s, mis kindlustas külas sotsialistlike tootmissuhete valitsemise, andis laia tegevusvälja tootlike jõudude arenemiseks põllumajanduses ning eesti talurahva materiaalse olukorra põhjalikuks parandamiseks. Kolhoosikorra võit lõi seega tingimused töötavate talupoegade materiaalse ja kultuurilise heaolu järjekindlaks tõstmiseks.

Kollektiviseerimise tulemusena likvideeriti kõige arvukam ekspluaterrijate klass - kulakute klass. Talupojad asusid sotsialistliku ühismajapidamise teele. Nii sai nõukogude võim Eestis sotsialistliku baasi põllumajanduses.

Koos sotsialismi majandusliku baasi ülesehitamisega ja viimase ekspluaterriva klassi - kulakute - likvideerimisega Eesti NSV-s muutus vabariigis põhjalikult ühiskonna klanistruktuur. Süa jäid ainult ekspluaterrimisest vabanevad tööliklass, talurahvas ja nende hulgast pärinev intelligents. Kuigi tööliklass ja talurahvas omavahel sisundilt erinevad, langevad nende huvid ühte ja nad mõlemad töötavad üksmülselt sotsialistliku korra kindlustamiseks. Eesti talu-

rahva astumine sotsialismi teile naotas
täielikult töölisklassi ja talurahva ma-
janduslikud ja poliitilised vastuolud,
luues nende vahel sõpruse.

Vabanemud enpluaterimisest, elab
ja töötab talurahvas kooperatiiv- kol-
hoosliin, sotsialistliin omandi alusel,
kollentivse töö ja tänapäeva tehnika
alusel.

Eesti sotsialistlik rahvus koosneb kahest
sõbralikust klassist - töölisklassist ja
kolhoositalurahvast.

3. Kultuuri töus ja sotsialist- like ideoloogia võit

Vabariigi industrialiseerimine ja tema põllu-
majanduse kollektiviseerimine kindlustasid kii-
re ja katkestamatu töötajate materiaalse ja kul-
tuurilise heaolu tõusu. Kõrs rahvusliku tulu
kasvuga aastast aastasse kasvab ka töötajate
naalprakk.

Sotsialismi võiduga vabariigis teostus ka
kultuurirevolutsioon. Kultuurilise üleshitustöö
suur ulatus avaldub ilmekalt ka sotsiaal-
kultuurilisteks kuludeks määratud riiklike assig-
neringute lahkamatus kasvus. 1950. aastal mee-
dustasid vähäminemud sotsiaal-kultuurilis-
tus üritusteks 54,5% vabariigi elarvest.¹
Viieendal viisaastaul suurenesid vähämi-
nemud, võrreldis neljanda viisaastakuga, sot-

¹ Муром, В., Мааман, В., Феронекар ССР,
Моенба, 1955, lk. 152.

siaal - kultuurilisteks vajadusteks 27%, tõustes kuni 3 miljardi rublani.¹ Peale selle valdatakse ülleldulisest ularvest suuri summasid kõrgemate õppeasutuste ja tööstuskoolide ülalpidamiseks. Vabariik on varustatud õppeasutuste ja kultuur-hariduslike asutuste tiheda võrguga. Ühes viiel sõjajärgsel aastal avati vabariigis üle 120 uut kooli.² Juba 1940. aastal kehtestati üldine seitsmeaastane koolikohustus.

Suurt osa rahvusliku kvalifitseeritud kaadri ettevalmistamisel vabariigi rahvamajanduse põhiharude ja kultuurilise ülesehitustöö tarvis etendab nõukogude võimude aastail mitmekordseks kasvanud keskhariduslike kutsekoolide - tehnikumide ja eriõppeasutuste võrk. Vabariigis on palju põllumajandustehnikume ja kooli, mis enamikus arvavad maal. Kui 1940. aastal oli tehnikume 17, siis 1954. aastal oli neid juba 50.³ Areneb ka kõrgemate õppeasutuste võrk. 1939. aastal

¹ Муром, В., Маамур, В., Экономика ССР, Москва, 1955, lk. 153.
² Тармисто, В., Росточев, М., Eesti NSV majandus-geograafiline ülevaade, Tallinn, 1956, lk. 82.
³ Samas, lk. 82.

tal oli Eestis kolm kõrgemat õppeasutust, praegu on neid kuus. Eesti NSV kõrgemais õppeasutustes õppis 1952. aastal kolm norda rohkem üliõpilasi kui kodanlikus Eestis.

1955. aastal oli Eesti NSV-s 1000 elaniku kohta 12,7 kõrgema haridusega spetsialisti.¹ Vabariigi suurimateks kõrgemateks õppeasutusteks on Tartu Riiklik Ülikool, Tallinna Põlhittehniline Instituut ja Eesti Põllumajanduse Akadeemia. Suuresti on laiendatud endisi kõrgemaid õppeasutusi. Paljud õpivad veel Moskva ja Leningradi kõrgemates õppeasutustes.

Hariduse alal suurenes töötajate arv 1940. aastaga võrreldes rohkem kui 2,6-kordselt. Kui 1940. aastal töötas hariduse alal Eestis 10.484 inimest, siis 1956. aastal - 27.516 inimest. 1955. aastal kulutati Eesti NSV-s ühe elaniku kohta haridusele 324,5 rubla.²

Suhanded töötajad, kellel puuduvad võimalused õppimiseks kodanliku vabaja ajal või kelle õppimine katkestas sõda, said hariduse või täiendamis oma teadmisi õhtukoolides, kaugõppe teel ja mitmesugus-

¹ Veiner, A., Eesti NSV sotsialistlik industrialiseerimine, Tallinn, 1958, lk. 362.

² Samas, lk. 361.

tel kursustel. Nõuogude rahvahariduse ol-
mokraatlik süsteem, mis kasvatab õpilasi
sotsialistliku ideoloogia vaimus, valmis-
tas ette arvukalt uut, sotsialistliku intelli-
genti kaadrit, kes pärineb tööklassi ja
talurahva hulgast, on väga tihedalt seo-
tud rahvaga ja töötab rahva huvides.

Nõuogude võimu aastail tekis uus,
sotsialistlik intelligent, kes oli tulnud rah-
va ridadest. Vana intelligent muutus ja
kasvas ümber. Nõuogude intelligent eri-
neb põhjalikult vanast kodanlikust intelli-
gentist nii oma koosseisult kui ka sotsiaal-
selt palgelt. Suga vüsid kodanluse lik-
videerimine ja uue, nõuogude intelligent-
si tekkinine eesti sotsialistliku rahvuse
edasele ühteliitmisele ning ühiskondli-
ku ja riikliku korra kindlustamisele Eesti
NSV-s.

Ekspluaterivate klasside lõpliku likvi-
deerimise järel esindavad nõuogude eesti
rahvust ainult töötavad kihid. Nõu-
ogude eesti rahvus on muutunud va-
bas antagonistlikest klassivastuoludest.
Tööklass ja tema internationalistlik
partei on ühendanud ja taganud eesti
sotsialistliku rahvuse ühtsuse.

Nõukogude võimul aastail tekkis ja arenes ühtne, üldrahvalik Eesti kultuur. See arenes võitluses kodanliku nationalismi vastu. Eesti vaimult rahvuslik ja sisult sotsialistlik kultuur arenes selle kultuuririkkuse alusel, mille on loonud marksismi-leninismi klassikud ja nõukogude vaimu-rahvaste kultuuri esindajad.

Eesti sotsialistlik kultuur kasutab kõiki parimaid, demokraatlikke ja revolutsioonilisi elemente ning traditsioone Eesti rahva kultuuripärandist. Eesti nõukogude kultuuritegelased uurivad ja kasutavad vanaema põlve Eesti kirjandust, nagu Fr. R. Kreutzwaldi, Ed. Vilde, A. H. Tammsaare ja teiste demokraatliku ning proletaarset kultuuri esindajate kultuuripärandit ja rahvaloomingu rikkust. Nõukogude võimul ajal on välja antud muutes trükitud Eesti kirjanduse klassikute Ed. Vilde, A. H. Tammsaare, G. Lutsu, L. Koidula, J. Lüvi ja teiste töid.

Eesti nõukogude kirjandus areneb iga aastaga. Nõukogude Eesti kirjandikud on loonud rea silmapaistvaid teoseid, mis on leidnud laialdase tunnustuse ka väljaspool Eesti NSV piire. A. Jaanobsoni näi-

dendid „Elu tutadellis“, „Võitlus rindejoone-
 ta“, „Päevakalid“ ja teisi iseloomustab kõrge
 ideelisus ja poliitiline teravus. Need näita-
 vad kapitalistliku maailma hukkamise
 paratamatust ning demokraatliku lüri
 üha kasvavat jõudu. H. Liberehti „Valgus
 Koordis“ näitab suurt revolutsioonilist mur-
 rangut Eesti külas. Häid luuletusi on and-
 nud rahvale J. Immuul, D. Vaarandi jt.

1950. aasta mais toimus Moskovas esimene
 Eesti kirjanduse dekaad, mis oli käidud
 tu kokkuvõttes ja tähendusrikkaks sünd-
 muses Nõukogude Eesti kirjanduslikus elus.

Eesti nõukogude kirjandus on sõjajärg-
 se ülesehitustöö aastail tänud tähelepanu-
 väärseid edusamme, ta kajastab mitme-
 külgselt rahva elus sotsialismi ehitamisega
 teinuvaid muutusi. Tunduvalt on avar-
 dumud kirjanduse ideelis-temaatiline ja
 žanriline ulatus ja kavanud kunstiline
 väljendusjõud.

Eesti kirjanike teoseid on hulgaliselt
 tõlgitud vene keelde ja teiste vennasrah-
 vate keeltesse. Neid antakse välja ka rahva-
 demokraatia maades. Nü on H. Liberehti
 „Valgus Koordis“ ilmunud 21 keeles. Samal
 ajal antakse Eesti keeles välja vene ja maa-

ilma kirjanduse klassikute teosteid. Suurel
 arvul antakse välja masspolitilist kirjan-
 dust, õpikuid ning põllumajanduslikku
 ja muud erialast kirjandust. Hulgaliselt
 trükitakse eesti- ja venekubslid ajalehti, aja-
 kirju ja muid perioodilisi väljaandeid.
 Perioodiliste väljaannete ühekordne kogu-
 tiraaž on nii suur, et üks number tuleb
 iga kahe elaniku kohta. Trükitakse eri aja-
 lehti ja ajakirju õpetajatele, noorsoole, püs-
 neeridele ja kooliõpilastele.

Eesti nõukogude kirjandus kujutab endast
 kvalitatiivselt uut nähtust eesti kirjanduse
 arengus, uude ellusuhtumisega kirjandust.
 See on kirjandus, mis on rakendatud rahva-
 tööliste huvide teenimisele. Eesti nõukogude
 kirjanduse parimad teosed on vääriskauspa-
 nuses Nõukogude Liidu rahvaste kirjan-
 dusse. Vene keelde tõlgitud A. Janobsoni,
 J. Suvunli, M. Rana jt. tööde kaudu on
 laialdell lugijatehulgaldel võimalus tutvu-
 da meie vabariigi rahvaga, tema mine-
 vikuga ja tänapäevaga.

Eesti kunsti ja kirjanduse dekaad Mosk-
 vas 1956. aasta detsembris kujunes eesti rah-
 vuskultuuri arengu ja rahvaste sõpruse
 eridaas demonstratsiooniks. Dekaadis

ilmus rohkusti eesti kirjanduse teoseid vene-
keelses tõlkes. Nende arutlemine pealinna ja
veenasvabariikide kirjanduse osavõtul aitas
selgemini näidata meie kirjanduse kohta
kogu paljurahvuselises nõunogude kirjan-
duses.

Nõunogude Eesti sotsialistliku kultuuri
võimsast tõusust kõnelevad väljapaistvad
saavutused muusika, kujutava kunsti,
teatri ja kino alalt. Üleüldisel tunnusel
osalisus on saanud eesti muusikakunst.
Vabariigis on ulatuslik muusikakoolide võrk,
esmas Tallinna Rükliku Konservatooriumi-
niga, kus valmistatakse ette heliloojaid,
muusikuid - interpreete, dirigente ja operi-
lauljaid.

Muusikakultuuri saavutused avaldu-
vad laulukooride ja teiste muusikaliste
kollektiivide organiseerimises, milledest on
saavutanud suure kuulsuse Rüklik Akade-
emiline Merkoor. Eesti NSV-s on laialt
levinud rahva muusikaline isetegemus, mis
ilmekalt väljendub traditsioonilistes lau-
lupidudes. Koorilaul on saanud Eestis tä-
napäeval eriti populaarseks, on muu-
tunud tõeliselt üldrahvalikuks. Kord iga
viie aasta järel toimuvad traditsiooni-

lised ülemaalsed laulupidod, millele pandi alus juba 1869. aastal. Laulupidu on tähelepanudavaks sündmuseks Eesti rahva kultuurielus.

Suuresti on arenenud ka teatrikunst. Rahvahulkades on võitnud poolkehoidu ja tunnustust Nõunogude Eesti teater, viiti L.A.T. „Estonia“ kollektiivi saavutused. Teatri repertuaaris on parimad klassikalised ja kaasajased lavateosed, samuti ka Eesti algupäraseid näidendid. Eesti näitlejad on võrdvõrdvalt esinenud oma saavutustega ka väljaspool vabariiki.

Palju nõunogude noori õpib Moskva ja Leningradi teatri- ja muusikakoolides. Ulatuslikult on Eesti NSV-s arenenud ka kunstiline isetegevus. Paljudes vabariigi asutustes ja kolhoosides on loodud oma näiteringid.

Nõunogude Eestis on pandud alus rahvuslikule kinokunstile. Loodi esimesed rahvuslikud kunstilised filmid „Elu tuitadellis“, „Valgus leordis“, „Andrus õnn“ ja ka dokumentaalfilmi „Nõunogude Eesti“.

1954. aasta lõpus oli vabariigis juba üle 323 kinosaadeldist, milledest 159 teenis põl-

lumajanduslikke rajooni.¹

Suuri edusamme on teinud na eesti nõukogude kujutav kunst. Vabariigi pealinnas on kunstiinstituut, kus toimub kutsealaste kunstnike kaadri ettevalmistamine. Kunstnike tihed side ümbritseva tegelekusega oli üldseks, et kujutavas kunstis hakkas tõepäraselt peegelduma rahva pingeline töö taastamisel ja uue elu ehitamisel. Tõttav inimene sai eesti kujutava kunsti peakangelaseks.

Võrreldes 1940. aastaga on tööliste ja teenistujate arv suurenenud 61,6% võrra, rahhulgas on kõige kiiremini kasvanud mitmesuguste teaduslike ja uurimisasutuste töötajate arv - rohkem kui 12,6 kordselt.² Nimetatud asjaolu näitab seda, millist osa tuleb täita teadusel ja teaduslikel töötajatel nõukogude ühiskonna edasiarendamisel.

Nõukogude võimul aastail on Eesti NSV-s arenenud mitmekülgne ja ulatuslik teaduslik uurimistöö. 1946. aastal asutati

¹ Muru, B., Maamuru, B., Demonekar C.C.P., Moenba, 1955, lk. 162.

² Väimer, A., Eesti NSV sotsialistlik industrialiseerimine, Tallinn, 1958, lk. 358.

Eesti NSV Teaduste Akadeemia, kelle koosseisus töötavad teaduslike uurimise institutid, raamatukogu, muuseumid ja ka teaduslike seltsi. Nõuogude Eesti teaduse kiiret arengut soodustab ka Eesti teadlaste tihed sided teiste vennasvabariikide teadlastega. Loovas koostöös Moskva, Leningradi ja vennasvabariikide teadlastega lahendavad Eesti nõuogude teadlased paljusid probleeme, millel on tööstuse, põllumajanduse, kultuuri ja tervishoiu arendamise seisukohalt suur tähtsus. Astronoomilised uurimistööd Tartus on üldiselt suure tähtsusega. Suur rahvamajanduslik tähtsus on uurimistel, mida teostatakse põlevkivi kompleksse kasutamise alal ja geoloogilistel uurimistöödel.

Erimustel sõjajärgsetel aastatel oli osa Eesti teadlastel veel kodanliku ideoloogia mõju all, kuid Kommunistlik partei aitas neil leida õige tee. Seda ümberkavannist soodustasid Nõuogude Eesti edusammud sotsialistlikus ülesehitustöös ja uugu ümbritsev nõuogude tegelikkus.

Kürest kasvab sõjajärgsetel aastatel kommunistlike noorte arv Eesti NSV-s. 1949. aastal oli komsonoliridades 24.563 noort, siis

ЕЭКНÜ V kongressil 1951. aasta mais oli in-
datud 48.671 kommunistlikku noort ja VI
kongressil 1952. aasta detsembris 60.391 kom-
munistlikku noort.¹

Rahvahariduse, kirjanduse, kunsti ja
teaduse kiire tõus loiid sotsialistliku in-
telligentsi arvuka kaadri, mis annab tun-
mustust sellest, et toimus kultuurirevolut-
sioon ja ühiskondlikku elu kõigil aladel
võitis sotsialistlik ideoloogia. Sotsialist-
lik ideoloogia kindlustus lõplikult Eesti
rahva teadvusse.

Nõukogu Liidu koosseisus, rahvaste
vennalikus peres muutus Eesti NSV ma-
hajäänud agraarmaast esirindliku
tööstusega, kollektiviseeritud põllumajan-
dusega ja arenenud sotsialistliku kultuu-
riga maaks. Põhjalikult muutus ka Eesti
rahvas. Vana, kodanlikku Eesti rahvast
enam ei eksisteeri. Sotsialismi võidu tule-
musena tööstuses ja põllumajanduses, vana
rahvuse põhjaliku ümberkujunemise tulemusena
sotsialismi vaimus tekkis ja formeerus uus,
Eesti sotsialistlik rahvas, mis põhijoontes kuju-
nes välja juba teise sõjajärgse viisaastaku
alguseks, 1950. - 1951. aastaks.

¹ Kommunistlikust noorsooühingust, Tallinn,
1958, lk. 74, 78, 81.

Kokkuvõte

Nõukogude Liidu Kommunistlik Partei ja nõukogude võim löid üldused kõigi NSVLi rahvaste ja rahvaste õitsenguks.

Rahvusküsimuse lahendamine Nõukogude Liidus ja sotsialistlike rahvaste kujunemine on partei rahvuspoliitika väljapaistev võit, kes rakendas ilu marksistlik-leninlikku teooriat rahvusküsimuses.

Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni võit lõi üldused eesti sotsialistliku rahvuse kujunemiseks. Kuid eesti sotsialistliku rahvuse kujunemist takistati rea aastate jooksul kodanluse võimutsemise ja sõjaga tagajärjel. Pärast Suure Isamaasõja võidukat lõppu algas käire eesti rahvuse ümberkujunemise protsess sotsialismi ülesehitustöö käigus.

Vabariigi sotsialistliku industrialiseerimise, põllumajanduse kollektiviseerimise

ja kultuuri revolutsiooni teostamise kõigus muutus põhjalikult eesti rahvuse ilme. Ku-
junis uus eesti rahvus, eesti sotsialistlik
rahvus. See formeerus vana, kodanliku
rahvuse baasil - tema põhjaliku ümber-
kujundamise teel sotsialismi vaimus.

Eesti kodanlik rahvus koosnes vaenuli-
kest klassidest, teda lõhestasid lepitama-
tud klassivastuolud ekspluaturijate ja
ekspluaturitavate vahel. Uus eesti rahvus-
sotsialistlik rahvus - koosneb kahest sõbra-
likust klassist: töölisklassist ja talupo-
gadest. Uus, nõukogude intelligents, kes on
karvanud nõukogude võimu aastail, pä-
rineb töölisklassi ja töötava talurahva hul-
gast. Eesti NSV-s ei ole enam ekspluataator-
likke klasse. Supärast on uus, eesti sotsialist-
lik rahvus ühtne, keda ei lõhesta antago-
nistlikud vastuolud. Nõukogude korra aas-
tail kindlustus töölisklassi ja talurahva
liit ning arenes nendevaheliseks sõprusks.
Selle sõpruse tugevnemisele aitab kaasa Kom-
munistliku partei poliitika, mis on suu-
natud tööstuse edasisele tõusule ja selle alu-
sel kõigi sotsialistlike majandusharude
arenemisele, kogu rahva heaolu tõstmisele.
Kõos teiste Nõukogude Liidu sotsialistlike

rahvustega võtab kommunismi ehitamisest osa ka eesti rahvus. Sotsialistlike rahvuste teadvuses valitseb kõigi rahvaste võrdõigusslikkuse ideoloogia, nõukogude rahvaste sõpruse ideoloogia ja proletaarse internatsionaalsismi ideoloogia.

Meie maal kujunev moraalne, poliitiline ühtsus, tööliste, talupoegade, intelligentsi vankumatu sõprus - need on sotsialistliku ühiskonna ja sotsialistlike rahvuste iseloomulikus joonteks. Nendes väljendub sotsialistlike rahvuste monoliitsus.

Eesti sotsialistlik rahvus võtab aktiivselt osa rahvaste võitlust rahu, vabaduse, sotsialismi ja demokraatia eest. Ta astub välja ja võitleb vallutuspoliitika ning imperialistide poolt ohustatavate vallutussõdade vastu.

Kuid eesti sotsialistliku rahvuse tekkeimine ei tähenda, et on lõplikult ületatud kapitalismi igandid inimeste teadvuses. Need igandid on visad püsima ja annavad ennast veel tunda hoolitus suhtumises tööse ja teistes taolistes faatides. Mida aktiivsemalt kogu rahvas võitleb nende kapitalismi iganditega, seda kiiremini need liividuritakse.

Eesti sotsialistliku rahvuse kujunemise ja arengu käigus on toimunud muutused ka

nis põhitunnustes, mis määratlevad teda kui rahvast. Eesti sotsialistliku rahvuse territoorium on jäänud põhiliselt samaks, mis kapitalismi ajalgi. Kui enne nõukogude võimude kehtestamist ei olnud eesti rahvus tegelikult oma territooriumi peremees, siis nüüd on eesti sotsialistliku rahvus oma territooriumi suverääne omanik.

Nõukogude korra tingimustes, tööstuse ja põllumajanduse, tehnika ja teaduse kasvutingimustes on eesti keel sõnavara täiendunud suure hulga uute sõnade ja väljenditega. Kuid ka eesti keel on jäänud samaks, vaatamata tema rikastumisele ja tugevumisele.

Põhjalikult muutunud aga eesti rahvuse majanduselu, sellest sõltuvalt ka klassistruktuur ja psüühiline laad.

Sotsialistliku rahvuse majanduslik ühtekuuluvus rajaneb sotsialistlikul tootmisvõimsil, kuna kodanliku rahvuse ühtekuuluvus rajaneb kapitalistlikul tootmisvõimsil kõigi selle vastooludega.

Hoopis teistuguse iseloomu on omandanud ühine psüühiline laad, mis ilmneb sotsialistlikus rahvuslikus kultuuris.

Muutused, mida sotsialistlik tegelikkus

49

on toonud ja iga päev toob inimeste tead-
vuse, on Eesti rahva ühte liitnud, inimes-
te iseloomu tunduvalt ümber kasvata-
nud ja teinud nad teadlikeks kommunisti-
mi ehitajaks.

„Meie kogemused“, õpetas Lenin, „on meis
toonud ränkumate veendumuse, et üksnes
suurim tähelepanelikkus eri rahvaste hu-
vide suhtes kõrvaldab jänni konfliktidena,
kõrvaldab igasuguste intriigide kartuse ja
loob selle usalduse, isäranis eri keeli rää-
kivate tööliste ja talupoegade vahel, ilma
milleta on absoluutselt võimatud nü ra-
hulikud suhted rahvaste vahel kui ka kõige
selle vähegi edukas arenemine, mis on kaas-
aja tsivilisatsioonis väärtuslikku.“¹

Praegu on kõik maailmal eksisteeri-
vad rahvused jagunenud kodanlikeks ja
sotsialistlikeks, kuid saabub aeg, mil kodan-
likud rahvused muutuvad sotsialistlikeks.
Siis ei hanka ükski rahvus teist orjastama.
Kõik rahvused hakkavad elama vaba ja
rahulikku elu ning tekib kogu maailma
rahvaste vennalik sõprus. See ei toimu

¹ Lenin, V. I., Intervjuu „Observeri“ kirjasaatjale,
Sõnad, 33. köide, lk. 354.

muudugi rahulikult, ilma võitluseta, sest
 impluataatorlikud klanid ei anna vaba-
 tahtlikult teed. Tööraha hulkaadel tuleb
 tegutseda aktiivselt, otsustavalt, koondada
 oma read ja välja astuda organiseeritult,
 ühise rindena imperialistide, oma rõhu-
 jate vastu.

1. Lenin, V. I., "Imperialism, the highest stage of capitalism", Moscow, 1917.
2. Lenin, V. I., "Kõrgeimast etappist kapitalismi arengust", Moskva, 1917.
3. Lenin, V. I., "Alamimajanduse areng ja rahvusvaheline kapitalism", Moskva, 1917.
4. Lenin, V. I., "Kõrgeimast etappist kapitalismi arengust", Moskva, 1917.
5. Lenin, V. I., "Imperialism, the highest stage of capitalism", Moscow, 1917.
6. Lenin, V. I., "Imperialism, the highest stage of capitalism", Moscow, 1917.
7. Lenin, V. I., "Imperialism, the highest stage of capitalism", Moscow, 1917.

Kasutatud kirjandus

1. Lenin, V. I., Intervju „Observeri“ kirjasat-
jale, Teosed, 33. köide, Tallinn, 1955.
2. Lenin, V. I., Kokkuvõte diskussioonist
enemääramise küsimuses, Teosed, 22.
köide, Tallinn, 1953.
3. Lenin, V. I., Kolmas Ülevenemaaline raud-
teelaste kongress, Teosed, 26. köide, Tallinn,
1954.
4. Lenin, V. I., Majandus ja poliitika pro-
letariaadi diktatuuri ajajärgul, Teosed,
30. köide, Tallinn, 1954.
5. Lenin, V. I., Ülevenemaaline Erandrali-
ne raudteelaste kongress, Teosed, 26. köide,
Tallinn, 1954.
6. Eesti Tööraha Kommuun, Dokumentide
ja materjalide kogumik, Tallinn, 1958.
7. Suur Socialistliku Oktoobrirevolutsiooni
Eesti, Dokumentide ja materjalide ko-
gumik, Tallinn, 1957.

8. Brandt, E., *Sotsialismi üleshitamise mõningaid isärasusi Nõukogude Eestis*, Tallinn, 1955.
9. *Eesti NSV 1940-1950*, Tallinn, 1950.
10. *Eesti NSV ajalugu*, Tallinn, 1957.
11. *Eesti Tallinna Kaardiväe Lasurvorpus võitluste*, Tallinn, 1945.
12. Kingisepp, V., *Kellele iseseisvus, kellele ilu*, Tallinn, 1946.
13. *Kommunistlikust noorsooühingust*, Tallinn, 1958.
14. Kull, E., *Eesti NSV tööstus ja transpordi edusammud*, Tallinn, 1955.
15. Liim, A., *Võitlus rahvahariduse demokraatiseerimiseks Eestis Esimese vene revolutsiooni perioodil*, „Nõukogude Kool”, Tallinn, 1955, nr. 12.
16. Maamägi, V., *Eesti sotsialistliku rahvuse kujunemine*, „Looming”, Tallinn, 1954, nr. 3.
17. Maamägi, V., *Eesti töötao rahvas nõukogude võimude kaitset 1941. aastal, Nõukogude teaduse arengust Eesti NSV-s 1940-1950 (artiklite kogumik)*, Tallinn, 1950.
18. Maamägi, V., *Kultuuriline üleshitustöö Eesti NSV-s, Eesti NSV Teaduste Akademia toimetised*, Tallinn, 1955, nr. 2.
19. Matin, V., Bronštein, M., *Eesti NSV põllu-*

majanduse kollektiviseerimine ning selle
sotsiaalsed ja majanduslikud tule-
mused, Tallinn, 1959.

- 20. Moosberg, H., Eesti kodanluse kontro-revo-
lutsioonilisest tegevusest ja töörahva
võitlusest selle vastu sotsialistliku
revolutsiooni rahuliku arengu perioodil
(märts - juuli algus 1917), Suur Sotsialist-
lik Entsoobrievolutsioon Eestis (artiik-
lite kogumik), Tallinn, 1957.
- 21. Stalin, J. V., Rahvusküsimus ja leninism,
Tõsed, 11. köide, Tallinn, 1951.
- 22. Silk, E., Bolševike võitlus Eesti kalle õiguste
est 1917. a., „Kul ja Kirjandus“, Tallinn,
1958, nr. 11.
- 23. Tarmisto, V., Rostovtsev, M., Eesti NSV ma-
jandusgeograafiline ülevaade, Tallinn,
1956.
- 24. Veimer, A., Eesti NSV sotsialistlik indust-
rialiseerimine, Tallinn, 1958.
- 25. Мурин, В., Маамур, В., Экономика СССР,
Москва, 1955.
- 26. Социалистическое хозяйство СССР,
Москва, 1955.

Sijukord

Lk.

Sissejuhatus.

2

I peatükk

Eesti sotsialistliku rahvuse kujunemisest esimesel nõukogude aastal ja suure Isamaasõja aastail (1940-1945).

1. Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon - Eesti sotsialistliku rahvuse kujunemise eeldus.

17

2. Eesti sotsialistliku rahvuse kujunemisest esimesel nõukogude aastal (1940-1941).

37

3. Eesti sotsialistliku rahvuse kujunemisest suure Isamaasõja aastail (1941-1945).

53

II peatükk

Eesti sotsialistliku rahvuse väljakujunemine sotsialismi täieliku ühiskitamisega baasil Eesti NSV-s.

1. Eesti NSV industrialiseerimine ja töölisklassi osatähtsus töus.

60

	lk.
2. Eesti NSV põllumajanduse kollek- tiiviseerimine ja selle tagajärjed.	70
3. Kultuuri tõus ja sotsialistliku ideoloogia võit.	83
Kokkuvõte.	95
Kasutatud kirjandus.	101